

Pilot
Eer gerelateerd geweld
in
Haaglanden en Zuid-Holland-Zuid

De eindrapportage

Interregionaal projectleider:

W. Timmer, Hoofd Unit MEP, Politie Haaglanden

Auteur:

Mevr. Dr. J. Janssen, Bureau Staf Korpsdirectie / Analyse & Research, Politie Haaglanden

Met medewerking van:

Mevr. Dr. C. Van Eck, cultureel antropoloog en turkoloog

Mevr. Drs. O.M.H. Knoet-Vreken, Bureau Doen, Politie Haaglanden

Drs. P. Versteegh, Bureau Staf Korpsdirectie / Analyse & Research, Politie Haaglanden

Drs. R.P. Bos, Unit MEP, Politie Haaglanden

Mevr. M. El Morabet, Unit MEP, Politie Haaglanden

Politiecontactfunctionarissen en Taakaccenthouders MEP, Politie Haaglanden

Mevr. A. Ezzarrai, Unit MEP, Politie Haaglanden

S. Ribeiro de Castro, Unit MEP, Politie Haaglanden

Mevr. B. Riep, Unit MEP, Politie Haaglanden

Mevr. G. Dijkman, Politie Zuid Holland Zuid

N. Barut, Politie Zuid Holland Zuid

Mevr. M. Gözükeles, Politie Zuid Holland Zuid

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Aan eer gerelateerd geweld in de operationele politiepraktijk	7
2.1	Informatie komt binnen: het (h)erkennen van eer	7
2.2	Een zaak wordt opgepakt	10
2.3	Veiligheid van potentiële slachtoffers	13
3	Verdieping van operationele aspecten bij de behandeling van aan eer gerelateerd geweld in de politiepraktijk	16
3.1	De noodzaak van speciale aandacht van de politie voor culturele elementen	16
3.2	Kennis van politieambtenaren ten aanzien van aan eer gerelateerd geweld	17
3.3	Attituden van politieambtenaren ten aanzien van aan eer gerelateerd geweld	22
4	Voorstel voor een registratie	24
4.1	Complicaties	24
4.2	Selectie van zaken	27
4.3	Selectie van variabelen	28
4.4	Eerste resultaten	29
4.5	Aanbevelingen voor een registratie	33
4.6	Hardheid van uitspraken over de omvang van aan eer gerelateerd geweld	34
5	Verdieping van de casuïstiek	37
5.1	Eer in de relationele context	37
5.2	De dynamiek van eer	42
6	Conclusies en aanbevelingen	46
6.1	Conclusies	46
6.2	Aanbevelingen	48

Literatuurlijst	50
Bijlage 1: Overzicht van voorlichtingsactiviteiten binnen Politie Haaglanden en Zuid-Holland-Zuid van oktober 2005 tot maart 2006	52
Bijlage 2: Overzicht van netwerkactiviteiten van oktober 2005 tot maart 2006	54
Bijlage 3: De checklist	56
Bijlage 4: Een overzicht van opsporingsmethoden	66

1 Inleiding

In het projectvoorstel en in de eerste en tweede tussenrapportage (2005 A; 2005 B) zijn de doelstellingen van de pilot als volgt geformuleerd:

- Het komen tot een beschrijving van de manier waarop aan eer gerelateerde zaken, zoals eerwraak, worden aangepakt.
- Het komen tot een voorstel voor een adequate registratie van problemen met betrekking tot eerwraak en aan eer gerelateerd geweld. In eerste instantie zal handmatig worden geregistreerd. Op basis van deze registratie zal inzichtelijk worden gemaakt aan welke randvoorwaarden dient te worden voldaan en welke mogelijke knelpunten zich bij een landelijke systeemregistratie kunnen voordoen.
- Het verkrijgen van inzicht op basis van analyse van gegevens uit de registratie.
- Het verbreiden van kennis over aan eer gerelateerde zaken en de registratie hiervan onder politieagenten en het ontwikkelen van een overdraagbare aanpak.
- Verbetering van de signalering van aan eer gerelateerde delicten zoals eerwraak.

In deze laatste rapportage wordt teruggekomen op de bovenstaande doelstellingen. Twee onderwerpen hebben echter in het bijzonder aandacht gekregen: operationele aspecten van het politiewerk en een voorstel voor registratie. Het komen tot een voorstel voor registratie was een belangrijke doelstelling van de pilot. Het ligt dan ook voor de hand dat dit thema in de eindrapportage extra aandacht krijgt. Maar waarom is er een accent komen te liggen op aspecten van de politiepraktijk?

Welnu, wat betreft operationele aspecten is het van belang dat afnemers van informatie en cijfers die door de politie in het kader van de pilot zijn gegenereerd, zich realiseren tegen welke achtergrond deze gegevens tot stand zijn gekomen. De uitspraken die in deze en eerdere rapportages over aan eer gerelateerd geweld zijn gedaan, zijn geen weerslag van uitsluitend antropologisch onderzoek. De pilot is immers opgezet in een politieke context. Om die reden wordt in deze eindrapportage dan ook ruimte vrij gemaakt voor een beschrijving van het politiewerk rondom aan eer gerelateerd geweld.

Deze informatie kon in dit eindverslag worden opgenomen omdat de aan de pilot verbonden interne onderzoeker niet alleen inzage heeft gehad in relevante onderliggende dossiers, maar ook in de gelegenheid was om de uitvoerende praktijk van dichtbij mee te maken. De aan het project verbonden onderzoeker maakt – weliswaar als burger en niet ‘in het blauw’ - deel uit van de politieorganisatie. Hierdoor was het mogelijk om dagelijks op natuurlijke wijze – zonder dat er bijvoorbeeld problemen rondom vertrouwelijkheid van informatie zouden kunnen ontstaan - gesprekken te voeren met de projectleider en andere politieagenten, die bij erezaken betrokken zijn. Tevens is de onderzoeker actief betrokken geweest bij het geven van voorlichtingen en presentaties binnen en buiten de politie. Ook heeft de onderzoeker achter de schermen bij concrete zaken ‘meegekeken’. Hierdoor werd inzicht verkregen in de wijze waarop binnen het politieapparaat gedacht wordt over aan eer gerelateerd geweld in het algemeen en over de aanpak in het bijzonder. Er kan niet gesproken worden van concreet afgebakende veldwerkperiodes, waarin observaties zijn verricht. Op voorhand waren dergelijke ‘praktijkstages’ ook niet ingepland. Door de opzet van de pilot werd de onderzoeker min of meer automatisch naar de politiepraktijk getrokken. Het ging immers niet zozeer om het geven van uitsluitend antropologische beschouwingen over aan eer gerelateerd geweld, maar deze specifieke vorm van geweld staat ín de politiepraktijk centraal. Daarnaast heeft het exploratieve karakter van de pilot, dat wil zeggen een verkenning van het ingewikkelde onderwerp ‘eer’ in de complexe werkomgeving van de politie, er ook toe bijgedragen dat de onderzoeker door middel van degelijke observaties naar relevante informatie heeft gezocht.

De opbouw van dit rapport ziet er als volgt uit: In hoofdstuk 2 wordt een algemene schets van het politiewerk met betrekking tot erezaken gegeven en in het derde hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de vraag welke bagage medewerkers van de politie in huis moeten hebben om complexe erezaken tot een goed einde te kunnen brengen. In hoofdstuk vier wordt de opzet behandeld van een registratie van aan eer gerelateerd geweld. Er wordt een aantal suggesties gedaan, waarbij uitgebreid wordt ingegaan op complicaties. In het volgende hoofdstuk wordt aan de hand van concrete casuïstiek uit het laatste deel van de pilot dieper ingegaan op achtergronden en verschijningsvormen van aan eer gerelateerd geweld. In het laatste hoofdstuk van dit rapport wordt nog eens teruggeblikt op de doelstellingen die ten grondslag hebben gelegen aan deze pilot. In hoeverre zijn deze gerealiseerd? Verder wordt in dit hoofdstuk ook stil gestaan bij enkele aanbevelingen.

Tot slot: in verschillende hoofdstukken wordt gebruik gemaakt van praktijkvoorbeelden. Deze casuïstiek is zo goed mogelijk geanonimiseerd. Om herkenning te voorkomen zijn met name details met betrekking tot persoonskenmerken grotendeels

weggelaten. In verband met de anonimiteit worden dan ook alleen specifieke aspecten van een casus beschreven en niet de casus als geheel.

2 Aan eer gerelateerd geweld in de operationele politiepraktijk

In dit hoofdstuk wordt eerst beschreven wat er gebeurt als er bij de politie meldingen binnenkomen, die mogelijk met eer te maken hebben. De tweede paragraaf gaat over de vraag wanneer bij de politie binnengekomen informatie een echte 'zaak' wordt. In dit verband wordt ook bekeken om wat voor soort zaken het gaat: is bijvoorbeeld gelijk duidelijk hoe de vork in de steel zit of is verder onderzoek nodig? Tot slot wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de veiligheid van slachtoffers. Het hoofddoel van elke politie interventie met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld, is immers niet alleen het 'oplossen' van zaken, maar ook het proberen te voorkomen dat er (meer) slachtoffers vallen.

2.1 Informatie komt binnen: het (h)erkennen van eer

Op verschillende wijzen komt de politie op de hoogte van zaken, waarin eer mogelijk een rol speelt. In politie jargon wordt wel gesproken over 'haal'- en 'brenghwerk'. Bij 'haalwerk' gaat het om zaken, die de politie zelf op het spoor komt. Er loopt bijvoorbeeld een onderzoek naar georganiseerde drugsmokkel en al rechercherend blijkt er ook een eercomponent in het spel te zijn. In het geval van 'brenghwerk' worden de zaken de politie als het ware aangereikt. Het kan bijvoorbeeld zijn dat potentiële slachtoffers of mensen uit hun sociale omgeving bij een politiebureau komen vertellen dat ze bang zijn, melding maken van een voorval of zelfs aangifte doen van een misdrijf. In de praktijk wordt de politie ook benaderd met vragen over concrete zaken door de vrouwenopvang of andere instellingen. In het onderstaande schema worden deze informatiestromen weergegeven.

Schema 2.1

Informatiestromen over mogelijk aan eer gerelateerd geweld van burgers naar politie

Alle bij de politie bekende informatie over erezaken bestaat uit:	
<p>'Haalwerk'</p> <p>Politie >>> burgers</p>	<p>'Brenghwerk'</p> <p>Burgers >>> Politie</p>

Vaak is het niet op het eerste gezicht duidelijk of het om eer gaat en hoe een erezaak precies in elkaar zit. Uit de grote informatiestroom, waarmee de politie dagelijks te maken heeft, moeten eerst zaken herkend worden als mogelijk aan eer gerelateerd geweld en vervolgens dienen die zaken goed begrepen te worden. In de tweede tussenrapportage (2005 B) is uitvoerig aandacht besteed aan deze (vroeg)(h)erkenning van zaken.

Rode vlaggen en de checklist

In de vorige tussenrapportage (2005 B) is aangegeven dat tijdens de pilot bij de screening¹ het inzicht is ontstaan dat er in de praktijk bepaalde 'rode vlaggen' zijn aan te wijzen als het gaat om mogelijk aan eer gerelateerd geweld. De aanwezigheid van een 'rode vlag' doet vermoeden dat eer wellicht een factor van invloed zou kunnen zijn in een specifieke zaak. Op het moment dat er een 'rode vlag' wordt waargenomen, is er nog niet noodzakelijkerwijs sprake van aan eer gerelateerd geweld, maar is het wel raadzaam om een en ander beter onder de loep te nemen. In de vorige tussenrapportage (2005 B) zijn de volgende 'rode vlaggen' beschreven:

- *Bekende uitingen van eer en eerschending*

In het geval van provocaties, bedreigingen, beledigingen en beschimpingen kunnen mensen zich letterlijk in hun eer en goede naam aangetast voelen. Roddel en smaad kunnen als een eerschending worden opgevat. Boze woorden hoeven lang niet altijd in het openbaar te worden geuit. Een eerschending kan ook ontstaan wanneer voor de betrokkenen pijnlijke verhalen bij andere mensen terecht komen, die door de betrokkenen tot de *outgroup* worden gerekend.

- *Bekende opvattingen van eer, zoals machismo*

Een bekend voorbeeld van cultureel bepaalde opvattingen ten aanzien van eer en trots is gelegen in het *machismo*. Binnen deze context bestaan er uitgesproken ideeën over de wijze waarop mannen en vrouwen zich horen te gedragen en daarbij behorende eergevoelens.

- *Aanleidingen van conflicten of andere kwesties tussen betrokkenen*

Eer wordt op vele wijze gevoeld en beleefd. Niet alleen opvattingen over seksueel gedrag, maar ook zakelijke conflicten of beledigingen kunnen als eerschending ervaren worden.

¹ Voor een verdere uitwerking van de screening wordt hier verwezen naar de eerste en tweede tussenrapportage (2005 a; 2005 B).

- *(Veronderstelde) gevolgen van (gewelddadig) eerherstel*

De meest ultieme vorm van eerherstel kent een dodelijke afloop (moord of doodslag of zelfmoord). Er wordt echter lang niet altijd dodelijk geweld toegepast in aan eer gerelateerde zaken. In die zin fungeren ook andere vormen van geweld als 'rode vlag' (bijvoorbeeld mishandeling, stalking of openlijke geweldpleging).

- *Eerherstel hoeft lang niet altijd in Nederland plaats te vinden*

Het is goed mogelijk dat eerherstel (variërend van uithuwelijking, verstoting tot en met moord) in het land van herkomst plaats vindt. Om die reden kunnen ontvoering, wederrechtelijke vrijheidsberoving en vermissing ook als 'rode vlag' fungeren.

- *Sociale achtergronden betrokkenen*

Uit de literatuur komt naar voren dat betrokkenen vaak in *traditionele verhoudingen* leven waar het grote *familieverband* centraal staat. Opvallend is ook een *relatief lage sociaal-economische positie* met als kenmerk een laag opleidingsniveau en een zwakke positie op de arbeidsmarkt.

- *Grote afhankelijkheid van het individu ten opzichte van de gemeenschap*

Wanneer een individu op hechte wijze verbonden is met een bepaalde gemeenschap, kan er spanning ontstaan indien het individu gedrag vertoont of opvattingen heeft, die buiten de normen van de eigen gemeenschap vallen. Dit verschil in gedrag en/of opvattingen zou als een eerschending kunnen worden opgevat.

- *Houding en emoties van betrokkenen*

Erezaken gaan doorgaans gepaard met heftige emoties. Door hierop alert te zijn kan belangrijk inzicht in een casus verkregen worden.

In de vorige tussenrapportage (2005 B) is benadrukt dat bij het zien van deze 'rode vlaggen' verder 'ingezoomd' dient te worden op de casuïstiek: 'Pas na een grondige analyse kan met argumenten gestaafd worden of een specifieke casus al dan niet als voorbeeld van aan eer gerelateerd gezien kan worden. Doorgaans zal er altijd ruimte voor discussie zijn: er is immers geen sluitende definitie van het begrip eer gerelateerd geweld.'

Voor verdere analyse van casuïstiek dient gebruik te worden gemaakt van de eveneens in de vorige tussenrapportage (2005 B) beschreven 'checklist' (zie

bijlage 3). Deze checklist bestaat uit een aantal blokken met vragen op de volgende terreinen:

- De melding
- Aard van het probleem
- Relevante vragen: personalia
- Relevante vragen: sociale en economische achtergronden
- Relevante vragen: ervaringen met geweld
- Het maken van een plan van aanpak
- Items met betrekking tot het politiewerk: het horen van verdachten en het gebruik van tolken
- Items met betrekking tot het politiewerk: vastleggen en doorgeven van informatie

2.2 Een zaak wordt opgepakt

Van informatie naar zaak

Hiervoor is geschetst hoe uit een brede stroom informatie, afgaande op rode vlaggen en met gebruikmaking van de checklist, zaken worden gefilterd. Vanuit psychologisch perspectief kan een op te lossen zaak gezien worden als een op te lossen probleem. Belangrijke thema's in de (rechts)psychologie hebben onder meer te maken met de vraag hoe mensen informatie tot zich nemen, problemen herkennen en die vervolgens trachten op te lossen. In een standaardwerk over opsporingsonderzoek – *Rechercheportret* - worden deze vragen als volgt vertaald naar de politiepraktijk: 'Probleemoplossen kan worden beschouwd als een proces dat uit een aantal fasen of toestanden bestaat. Er is altijd een begintoestand, zoals het onopgeloste misdrijf,² en een eindtoestand of een einddoel, zoals het opgeloste misdrijf. Om vanuit die begintoestand tot de eindtoestand te kunnen komen, moet actie worden ondernomen ... Voor de complexe problemen ... is het ... minder evident met welke acties het gewenste doel kan worden bereikt. In de eerste plaats is de afstand tussen de beginsituatie en de gewenste situatie bij complexere problemen vaak zo groot dat er geen acties kunnen worden verzonnen die direct tot het gewenste einddoel kunnen leiden. In de tweede plaats hebben complexere problemen vaak zo veel verschillende verschijningsvormen, dat het op voorhand niet bekend is in hoeverre acties, die meestal worden ondernomen, ook in het concrete geval succes zullen hebben. Er is daarom eerst een grondige analyse

² In erezaken gaat het overigens lang niet altijd om reeds gepleegde misdrijven. Bij betrokkenen speelt vaak vooral angst voor gewelddadige escalatie een rol. In hoofdstuk 4 wordt daar op terug gekomen.

nodig van de bijzondere kenmerken van het probleem en van het gewenste doel, alvorens tot actie kan worden over gegaan' (De Poot, 2004: 24-25). Deze issues spelen ook bij de politieële aanpak van aan eer gerelateerd geweld: in principe zijn ook erezaken op te lossen problemen. De vraag is wat er in een zaak ondernomen moet worden om tot een oplossing te komen.

Op zoek naar een oplossing

Als het gaat om de afstand tussen het beginpunt van een zaak (de situatie bij binnenkomst bij de politie) en de oplossing, kan er een viertal soorten zaken worden onderscheiden (De Poot et al, 2004). In de eerste plaats zijn er 'klip-en-klaarzaken'. Dit zijn zaken, waarin de politie iemand op heterdaad betrapt of waarin een verdachte zich zelf aangeeft. Het gaat ook om zaken, waarin de verdachte meteen kan worden aangehouden op de plaats delict of in de omgeving. In de tweede plaats zijn er 'verificatiezaken'. Bij aanvang van dergelijke onderzoeken is er zowel een verhaal over wat er zich heeft afgespeeld als de identiteit van de verdachte. Er is sprake van verificatiezaken als een (vermeend) slachtoffer een misdrijf meldt en daarbij gelijk een verdachte met naam en toenaam noemt. Indien een getuige naar voren komt en verslag doet van het plegen van een delict door iemand die hij of zij kent, dan is dat ook een verificatiezaak. In de derde plaats zijn er 'opsporingszaken'. Bij de start van het onderzoek is er wel een verhaal over het gebeurde voorhanden, maar de verdachte moet nog worden opgespoord. Het gaat hier om zaken gepleegd door onbekende daders. Tot slot onderscheiden de auteurs in de vierde plaats 'zoekzaken', dat wil zeggen, zaken die niet ter kennis van de politie komen door middel van een getuigenverklaring. Wat er mogelijkwijs gebeurd kan zijn dient door het opsporingsonderzoek achterhaald te worden. Zoekzaken blijken vaak zaken te zijn, waarbij er geen contact is tussen het slachtoffer en de verdachte of wanneer het slachtoffer geen verklaring af kan leggen over wat er is voor gevallen. In dit verband kan bijvoorbeeld gedacht worden aan moorden of vermissingen (De Poot et al., 2004: 50). Het eerste soort zaken – klip-en-klaarzaken – is relatief het eenvoudigst op te lossen, terwijl zoekzaken de meeste moeite vergen (De Poot et al., 2004: 50-51).

Een interessante vraag is in hoeverre deze indeling ook van toepassing is op zaken, waarin mogelijkwijs sprake is van aan eer gerelateerd geweld. Uit gesprekken met politieagenten, die vaker bij aan eer gerelateerd geweld betrokken zijn geweest, ontstaat het beeld dat in principe elk hierboven beschreven type zaak zich op het terrein van eer voor kan doen. Er zijn echter twee redenen waarom het moeilijk en riskant is om erezaken in een dergelijk stramien in te passen. Dat heeft enerzijds met de complexiteit van zaken te maken. Bij erezaken geldt doorgaans niet het adagium 'What you see is what you get'. Anderzijds blijken erezaken vaak niet 'eindig' te zijn, vanwege hun

slepend karakter, waardoor het moeilijk is om een 'kop en een staart' te ontdekken. Het onderstaande praktijkvoorbeeld maakt met name dit laatste aspect duidelijk.

Casus: Het familieberaad

In een erezaak wordt een familieberaad belegd, waarbij twee families zijn betrokken. De politie weet dat er tijdens dit overleg over en weer harde woorden zijn uitgesproken. Na een lange bespreking gaan de families uit elkaar. Voor een aantal bij deze casus betrokken politieambtenaren, was het de eerste keer dat zij een erezaak van dichtbij meemaakten. Zij haalden opgelucht adem toen na een paar uur de verschillende familieleden ieder huns weegs gingen. Van de manier waarop de boze en geëmotioneerde familieleden elkaar te woord stonden, ging een dreiging uit, die leek op te houden met het beëindigen van het familieberaad. Nu was de zaak 'klaar'.

In het bovenstaande geval bleek de erekwestie echter nog maanden na het familieberaad te spelen. Het enige, dat na het familieberaad duidelijk was geworden, was de aard van de kwestie en de hoofdrolspelers. Een dergelijk familieberaad kan vergeleken worden met een toneel: als het doek opgaat (de familie samenkomt) ziet de toeschouwer (in dit geval de politie) de belangrijkste spelers (de betrokkenen). Het publiek kent dan de rolbezetting, maar het programmaboekje is niet bijgeleverd. Stukje bij beetje krijgen de toeschouwers nieuwe informatie. In de eerste akte leek het stuk nog goed te overzien, maar in de volgende bedrijven wordt een min of meer caleidoscopisch beeld met verschillende verhaallijnen neergezet. Het publiek voelt zich met andere woorden steeds op het verkeerde been gezet. Stilletjes aan wordt duidelijk dat er maar één manier is om te achterhalen hoe een en ander afloopt: de hele voorstelling moet uitgezeten worden. Wie in de pauze vertrekt, ontdekt nooit de ware toedracht. Hier doet zich echter een belangrijke complicatie voor: na het familieberaad is de voorstelling nog niet afgelopen. Het stuk loopt namelijk *back stage* door.³ De toeschouwer, die zich voorgenomen heeft het hele stuk tot zich te nemen, moet zich in de eerste plaats realiseren dat het toneel verplaatst is en vervolgens moet hij of zij bedenken hoe de rest van het plot achterhaald kan worden. De politie komt dan in een lastig parket te zitten. Het is voor de politie volkomen duidelijk dat zij een rol heeft te vervullen als er sprake is van (dreiging met) geweld of andere Nederlandse wetgeving overtreden wordt. Maar in de politieke praktijk is het ondoenlijk om bepaalde groepen mensen en hun (sluimerende) eerconflicten voor langere tijd (bijvoorbeeld jaren) te blijven volgen. De politie komt doorgaans in beeld als het eerprobleem als het ware aan de oppervlakte komt. In dit verband kan bijvoorbeeld

³ Zie in deze ook de klassieke analyse die door Goffman in 1959 in 'The presentation of self in every day life' werd vastgelegd. Goffman maakt hier uitgebreid gebruik van het drama als metafoor voor menselijke interactie (1990).

gedacht worden aan het concrete gebruik van geweld, of angst voor een gewelddadige escalatie bij betrokkenen.

In het onderstaande schema zijn de verschillen in tijdsperspectief van de politie en betrokkenen bij een erezaak schematisch weergegeven. Met betrokkenen worden hier de burgers bedoeld, die in de erezaak verwickeld zijn.

Schema 2.2

Het tijdsperspectief van betrokkenen en de politie in erezaken

		P	P	P		
B	B	B	B	B	B	B
X Eerschending		X Melding aan het bureau	X Opvallend/gewelddadig eerherstel	X Justitiële afwikkeling		

B= Periode waarin de betrokkenen aandacht hebben voor de erezaak

P= Periode waarin de politie aandacht heeft voor de erezaak

Lang niet elke erezaak verloopt volgens het in schema 2.2 weergegeven stramien. Duidelijk is echter dat de politie niet in staat is om een erezaak van A tot Z te monitoren. Het is van belang dat betrokken burgers en partners in de veiligheidszorg ook een bijdrage leveren aan het signaleren van erekwesties die zouden kunnen escaleren.

2.3 Veiligheid van potentiële slachtoffers

De politie wil niet alleen zaken met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld oplossen, in de zin dat plegers zich na aanhouding uiteindelijk bij de rechter verantwoorden. Net zo belangrijk is de preventie van gewelddadige escalaties. Hier worden twee specifieke beveiligingsthema's aangestipt: in de eerste plaats wordt ingegaan op de relatie tussen het potentiële slachtoffer en de groep, waar de dreiging van uitgaat. In de tweede plaats wordt een aantal opmerkingen geplaatst over de noodzaak van samenwerking tussen (keten)partners.

Individu en groep

Als het gaat om de bescherming van (potentiële) slachtoffers van aan eer gerelateerd geweld, speelt opnieuw het tijdsperspectief van betrokkenen in erezaken en de politie een belangrijke rol. Aangezien erezaken een lange adem kunnen hebben, betekent dat, dat de eventuele beveiliging van mogelijke slachtoffers ook van lange duur dient te zijn. Hier doen zich niet alleen organisatorische problemen voor. In de vorige

tussenrapportage (2005 B) is uitgebreid beschreven, dat het bij erezaken niet alleen gaat om (groepen) mensen die tegenover elkaar komen te staan. Het gaat dikwijls ook om de relatie tussen het individu en de eigen groep.⁴ Slachtoffers die individueel een poosje uit de eigen kring vertrekken en een veilig onderkomen hebben in bijvoorbeeld de vrouwenopvang of op een andere locatie, voelen zich soms zo geïsoleerd van hun eigen sociale omgeving, dat zij alsnog contact opnemen met bijvoorbeeld hun familie. Dan ontstaat het risico dat de veilige locatie bekend wordt bij (potentiële) plegers van aan eer gerelateerd geweld.

In theorie lijkt het een heel mooi voorstel om mogelijke slachtoffers met een nieuwe identiteit in een ander deel van de wereld onder te brengen. Een dergelijke drastische beveiligingsmaatregel impliceert echter, dat alle vertrouwde banden worden doorgesneden. Plaatsing in een dergelijk programma is voor iedere deelnemer een zware opgave. Voor mensen, waarbij de persoonlijke identiteit een zeer grote mate van overlap vertoont met de identiteit als lid van een bepaalde groep (bijvoorbeeld de familie of het stamverband), is dit een praktisch onmogelijke en onmenselijke opgave: door hen uit hun vertrouwde omgeving te halen, wordt weliswaar hun fysieke integriteit beschermd, maar worden hun diepgewortelde ideeën over wie en wat zij zijn, volledig onderuit gehaald.

Het komt overigens ook voor, dat potentiële slachtoffers helemaal niet uit hun eigen kring weg willen. Als voorbeeld wordt hier een aspect van een grotere casus beschreven:

Casus: Niet naar de vrouwenopvang

Een Turkse, legaal in Nederland verblijvende, vrouw trouwt met een man uit Turkije. Uit een eerder huwelijk heeft zij een kind. Tijdens de eerste jaren van dit tweede huwelijk is de man voor zijn verblijfstitel afhankelijk van zijn vrouw. Zodra hij echter een zelfstandige verblijfstitel heeft, verandert zijn houding ten opzichte van zijn vrouw en haar kind: beiden worden mishandeld en mogen niet zonder zijn toestemming het huis verlaten. De vrouw wendt zich tot de politie, die haar adviseert naar de vrouwenopvang te gaan. Dit weigert zij echter.

Het moge duidelijk zijn dat de politie – ook al zijn er concrete risico's - niemand kan dwingen huis en haard te verlaten. De politie maakt regelmatig mee, dat veiligheidsadviezen, die te maken hebben met distantiëring van de eigen groep (elders onderdak of het [tijdelijk] verbreken van bepaalde banden, zodat geen vertrouwelijk informatie kan worden verspreid), niet door de betrokkenen worden opgevolgd. Ondanks de risico's is de last van het sociale isolement te zwaar voor de betrokkenen.

⁴ Zie hoofdstuk 4 in de tweede tussenrapportage (2005 B).

Samenwerking

In de vorige paragraaf is aangegeven dat de politie aangewezen is op een goede samenwerking met burgers en (keten)partners. Dit geldt niet alleen voor het verkrijgen van informatie, maar ook voor de veiligheid van potentiële slachtoffers. Tijdens de pilot is gebleken dat het op professionele wijze omgaan met informatie een absolute randvoorwaarde is. Door middel van de ontwikkeling van een protocol tussen de politie en de vrouwenopvang, wordt inmiddels vormgegeven aan gedegen afspraken omtrent informatie-uitwisseling.

In de loop van de pilot heeft de realiteit overigens laten zien, dat gevaar soms in een klein hoekje zit. De volgende casus illustreert dit.

Casus: De ziekenhuisrekening

Een getrouwde vrouw verwacht een buitenechtelijk kind. Nadat zij doodsbedreigingen heeft ontvangen, vlucht zij uit de echtelijke woning. Zij vindt onderdak in een Blijf-van-mijn-Lijf-Huis. De vrouwenopvang benadert de Unit MEP, die na analyse bevestigt dat er daadwerkelijk levensgevaar dreigt. De vrouw bevalt in een ziekenhuis in de gemeente, waarin zij is opgevangen. Haar familie weet niet waar zij in Nederland verblijft. Het ziekenhuis verzendt echter de nota van de ambulancerit, met daarop de gemeente van haar opvangadres en het ziekenhuis naar de echtelijke woning. Nu de familie weet in welke gemeente zij verblijft, wordt het voor hen eenvoudiger om haar verblijfplaats alsnog te achterhalen.

Bovenstaande casus is bijzonder, omdat deze plaats vond tegen de achtergrond van de introductie van het nieuwe zorgstelsel. Aangezien de vrouw nog geen bewijs van een ziektekostenverzekering kon overleggen, werd de nota aan de hand van haar burgerservicenummer (het voormalige sofi-nummer) naar haar formeel bekende woonadres gestuurd.

3 Verdieping van operationele aspecten bij de behandeling van aan eer gerelateerd geweld in de politiepraktijk

In dit hoofdstuk wordt allereerst nog eens stil gestaan bij de noodzaak van aandacht in politiekringen voor culturele aspecten. Vervolgens wordt nagegaan wat er van politieambtenaren verwacht mag worden inzake kennis en attitude om in de praktijk op een gedegen wijze met aan eer gerelateerd geweld om te kunnen gaan.⁵

3.1 De noodzaak van speciale aandacht van de politie voor culturele elementen

De Nederlandse wetgeving is te allen tijde leidend als het gaat om het optreden en handelen van de politie. Bovendien is de politie er voor alle burgers en dient elke burger op gelijke wijze te worden behandeld. Over deze principes is geen discussie mogelijk. Dat neemt echter niet weg, dat er ruimte bestaat om bij het politieoptreden rekening te houden met culturele aspecten, zonder dat er gelijk sprake zou zijn van rechtsongelijkheid. Een gelijke behandeling is immers niet synoniem aan een identieke afwikkeling van zaken. Een simpel voorbeeld is, dat agenten bij een huisbezoek aan Islamieten bij de voordeur hun schoenen uittrekken. Door rekening te houden met dergelijke reinheidsvoorschriften bij een specifieke groep burgers, kan de politie een bijdrage leveren aan het tot ontwikkeling brengen of in stand houden van (vertrouwens)relaties met deze burgers.

Bij aan eer gerelateerd geweld gaat het doorgaans om zaken die gevoelig liggen. Eergevoelens staan immers op het spel. Juist om deze reden is het bij een operationele aanpak noodzakelijk dat rekening gehouden wordt met de culturele context. Door critici – zowel binnen als buiten de politie – wordt wel eens geuit dat allochtone burgers zich dienen aan te passen aan de Nederlandse samenleving. Deze criticasters zien echter een aantal belangrijke punten over het hoofd: hoewel daar in deze pilot niet direct aandacht aan is besteed, komen autochtone burgers⁶ ook in aanraking met erekwesties (in hoofdstuk vijf zal daar een voorbeeld van gepresenteerd worden). Het is dan ook te kort door de bocht om aan eer gerelateerd geweld uitsluitend af te doen als een 'geïmporteerd' probleem. In de zaken met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld, waar de politie mee te maken krijgt, blijkt bovendien dat betrokkenen weliswaar allochtoon zijn, maar dikwijls ook over de Nederlandse nationaliteit beschikken. Aan eer gerelateerd geweld treft dus Nederlandse burgers en vindt in de Nederlandse

⁵ Zie ook de opmerkingen in de inleiding over de observaties van de onderzoeker.

⁶ In de vorige tussenrapportage (2005 B) is aandacht besteed aan literatuur over eer en autochtone Nederlanders.

samenleving plaats. Aan eer gerelateerd geweld is daarmee dan ook een Nederlands probleem.

3.2 Kennis van politieambtenaren ten aanzien van aan eer gerelateerd geweld

Met betrekking tot kennis wordt hier onderscheid gemaakt tussen culturele kennis en kennis met betrekking tot het politiewerk. Eerst wordt ingegaan op elementaire kennis met betrekking tot culturele fenomenen. In dit verband wordt ook stil gestaan bij de inzet van allochtone collega's. De praktijk laat zien dat allochtone collega's vaak als vraagbaak dienen ten aanzien van verschillende culturele verschijnselen. Vervolgens komt kennis ten aanzien van het politiewerk aan bod.

Culturele kennis

In de vorige tussenrapportage (2005 B) werd al aangegeven, dat van agenten aan wijkbureaus beslist niet verwacht wordt, dat zij doorgaans complexe aan eer gerelateerde zaken zelfstandig analyseren en oplossen. Hiervoor kunnen zij een beroep doen op (materie)deskundigen van de Unit MEP of externe deskundigen, waarmee de Unit MEP contact heeft. Daarnaast is er ook een uitgebreid netwerk beschikbaar, waarin zich belangrijke sleutelfiguren uit verschillende etnische groepen en maatschappelijke instellingen bevinden. Het betreft hier beproefde contacten. Dat wil zeggen, dat zowel met de externe deskundigen als met de sleutelpersonen een goede samenwerking is opgebouwd. Het blijft wel zaak, dat de betrokken agenten over enige basiskennis beschikken. In de tussenrapportage (2005 B) werd dan ook aangegeven, dat als het gaat om culturele kennis, de volgende punten van belang zijn:

- *Wat is eer?*

Eer is iets van alle mensen en van alle tijden. Hoe eer geschonden kan worden en hoe het aangetaste eergevoel hersteld kan worden, is cultureel bepaald. Zedelijke of zakelijke normen kunnen in het geding zijn. Het kan om de eer van mannen en van vrouwen gaan. Bij gewelddadige vormen van eerherstel kunnen mannen zowel dader als slachtoffer zijn. Hetzelfde geldt voor vrouwen. Een sluitende en universele definitie van de begrippen eer, eerschending en eerherstel kan niet gegeven worden.

- *De rol van roddel en achterklap*
Het gaat er lang niet altijd om wat mensen nu werkelijk hebben gedaan, maar om wat anderen denken dat zij hebben gedaan. De verhalen die mensen elkaar vertellen over het gedrag van anderen – roddel en achterklap – kunnen grote invloed hebben op het ontstaan van geschonden eergevoelens. Politieagenten moeten niet alleen alert zijn op het concrete gedrag van betrokkenen, maar ook op percepties van dat gedrag in de omgeving.
- *Opvattingen over in- en outgroup en sociale grenzen*
Het is van belang om een *in-* en *outgroup* te onderscheiden. In een westers gezin, is de rol van ooms en tantes niet hetzelfde als in een traditionele Marokkaanse of Turkse familie. Daar is niet alleen het kerngezin – dat wil zeggen de ouders en de kinderen -, van belang, maar ook de *extended family* – dat wil zeggen de gehele familie, grootouders, ooms en tantes meegerekend. Ook kan de (dorps)gemeenschap in het land van herkomst nog een rol spelen. Bij de analyse van een eerschending dient dus altijd te worden nagegaan over welke sociale groepen de eer zich als het ware uitstrekt. In dit verband dient tevens aandacht te worden besteed aan kritieke sociale grenzen. Eerschendingen kunnen immers niet alleen tussen groepen, maar ook binnen groepen plaatsvinden.
- *Man-vrouw verhoudingen*
Eer gerelateerde zaken worden dikwijls geassocieerd met vrouwelijke slachtoffers en mannelijke daders. Het gaat hierbij niet alleen om beeldvorming over het gedrag van mannen en vrouwen, die voortkomt uit traditionele opvattingen, waarin de man als actief en de vrouw als passief wordt gezien. Ook gebrekkige kennis over verschillende culturen is hier debet aan. Er bestaat sterk de neiging om vrouwen uit moslimgemeenschappen feitelijk als dubbel passief te zien: als vrouw en als moslim. Van een vrouw met een hoofddoek wordt bijvoorbeeld vaak gedacht, dat zij wordt onderdrukt. Het gevaar van een dergelijke visie is, dat er geen oog is voor de mogelijke rol van vrouwen als initiator van eerherstel (bijvoorbeeld intellectueel daderschap).

De inzet van allochtone collega's

Allochtone collega's brengen veel extra kennis mee over specifieke culturele aspecten. In de praktijk blijkt, dat de politie regelmatig haar voordeel doet met deze waardevolle

inzichten.⁷ Soms doen zich echter complicaties voor.⁸ Zo is in een aantal gevallen gebleken dat burgers geen verklaringen willen afleggen over (mogelijk) aan eer gerelateerd geweld tegen of in het bijzijn van politieambtenaren uit de eigen etnische groep. Het kan zijn, dat de betrokkenen bang zijn, dat de bewuste politieambtenaar de erekwestie bekend maakt in de eigen gemeenschap. Het is ook mogelijk dat schaamtegevoelens de kop op steken. De politieambtenaar heeft het bij wijze van spreken met zijn goede baan toch maar mooi gemaakt in Nederland. Hij of zij is een succes, waarop nu een beroep gedaan moet worden. Dat kan als pijnlijk worden ervaren.⁹

Daarnaast zijn er ook zaken bekend, waarin politieambtenaren bij aan eer gerelateerd geweld betrokken zijn geraakt, omdat het bijvoorbeeld in de eigen familiekring speelt.¹⁰ Hierdoor kunnen deze politieambtenaren in een bijzonder moeilijk parket komen. Gezien hun functie behoren zij zich voortdurend in te zetten voor de handhaving van het Nederlandse recht. In hun privé-sfeer worden zij echter geconfronteerd met zaken, waarop zij emotioneel en vanuit hun van huis uit meegekregen (morele) opvattingen wellicht een andere visie hebben. Dan kan het ontstaan van een spanningsveld niet uitblijven. Dit gaat gepaard met pijnlijke vormen van introspectie, waarbij telkens loyaliteitsvragen aan de orde komen: 'Waar hoor ik nu bij?', of: 'Ben ik in de eerste plaats een politieagent of een kind van mijn ouders?' Verder zijn ook hier schaamtegevoelens van invloed: 'Begrijpen autochtone collega's het wel of wordt het gerezen probleem als een vorm van achterstand of gebrekkige aanpassing uitgelegd?'

Het gaat overigens lang niet alleen om schaamtegevoelens, waardoor sommige pijnpunten niet gezien en/of benoemd worden. Er is ook waargenomen, dat sommige allochtone collega's over opvattingen met betrekking tot eer over hun eigen etnische groep zeggen: 'Dat komt bij ons niet voor'. De praktijk leert, dat iemand met bijvoorbeeld een Turkse achtergrond niet per se een deskundige is op het gebied van aan eer gerelateerde vraagstukken in de Turkse context. Dit heeft onder andere te maken

⁷ In 2000 werd het Landelijk ExpertiseCentrum Diversiteit (LECD) opgericht door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties en de Raad van Hoofdcommissarissen. Het LECD is ondergebracht bij de Politieacademie. Door het LECD wordt bovenstaande opvatting gedeeld: 'Opsporing betreft ook allochtone verdachten met hun eigen cultureel bepaald gedrag. Dat betekent dat kennis hierover onmisbaar is in de tapkamer, de verhoorkamer, bij analyse en zeer zeker ook bij CIE activiteiten. Een witte rechercheafdeling zal zeker veel kennis tekort komen' (Poelert & Dikken, 2005: 16).

⁸ Ook het LECD erkent de risico's: 'Te vaak wordt de mening gehoord dat allochtone collega's informatie zouden lekken naar bijvoorbeeld familieleden en daardoor ontslag zouden hebben gekregen. Het is van belang hiernaar onderzoek te doen, voordat deze mening een fnuikend vooroordeel wordt, dat de instroom en het behoud van allochtonen ernstig belemmert' (Poelert & Dikken, 2005: 33).

⁹ Zie in dit verband ook de opmerkingen in de checklist met betrekking tot de inzet van tolken uit de eigen etnische groep in bijlage 3 van deze rapportage.

¹⁰ Verder zijn er ook voorbeelden bekend van politieambtenaren, die betrokken zijn geweest bij politieacties waarbij dodelijke slachtoffers zijn gevallen, en die vervolgens met de dood zijn bedreigd. In feite gaat het hier om dreiging met bloedwraak. Zie paragraaf 3.1 in de tweede tussenrapportage (2005 B) voor een uitgebreide beschrijving van een casus met betrekking tot bloedwraak en zie ook Van Eck, 2001: 38-39. De aldaar gepresenteerde voorbeelden hebben overigens geen betrekking op slachtofferschap onder politieagenten.

met het feit dat families uit verschillende streken afkomstig kunnen zijn. Zo heeft iemand met familie uit West-Turkije een andere achtergrond dan iemand met familie uit Oost-Turkije. Bovendien kunnen in één land verschillende etnische groepen vóórkomen. Daarnaast hebben mensen – zeker ook autochtonen - ‘blinde vlekken’, waar het hun eigen achtergrond en geschiedenis betreft. Opvallend is echter, dat binnen de politie de neiging bestaat om allochtone collega’s snel als culturele specialisten in te zetten.

Om te voorkomen, dat collega’s bij aan eer gerelateerde zaken, zoals hierboven beschreven, tussen wal en schip vallen, is het van belang dat er een professionele sfeer binnen politiekorpsen heerst, waardoor loyaliteitskwesties en schaamtegevoelens minder kans krijgen. Met professioneel wordt in deze bedoeld, dat discriminatie niet geaccepteerd wordt en dat over de etnische en culturele achtergrond van collega’s – zowel autochtoon als allochtoon - met respect wordt gesproken. Daarbij is het van belang, dat allochtone collega’s niet ‘gereduceerd’ worden tot ‘multiculti-agenten’. Allochtone collega’s zijn immers *all round* professionals die zich bij alle politiewerkzaamheden verdienstelijk maken. In eerste aanleg zijn zij ook als *all rounders* in dienst genomen en niet direct omwille van hun culturele expertise. In het voorafgaande werd al eerder aangegeven dat aan eer gerelateerd geweld leden van de Nederlandse samenleving raakt en daarmee dus een Nederlands probleem is. Om die reden dienen ook autochtone politieagenten kennis te dragen van de achterliggende problematiek en bij de aanpak hiervan betrokken te worden.

Kennis met betrekking tot het politiewerk: het vastleggen van informatie

De politie is een ‘informatiegestuurde organisatie’. De medewerkers van de Unit MEP en externe deskundigen zijn pas in staat zijn om een gedegen analyse te maken, als zij over goede informatie beschikken. Om de kwaliteit (betrouwbaarheid en validiteit) van de informatie te bevorderen, is de Unit MEP in haar voorlichtingen in dit derde deel van de pilot voortdurend aandacht blijven besteden aan een aantal vaste onderwerpen: herkenning van aan eer gerelateerde zaken met behulp van de ‘rode vlaggen’, het verzamelen van relevante informatie met behulp van de checklist en het gedegen vastleggen van informatie in politieke systemen (mutteren). Culturele verklaringen horen pas in beeld te komen, zodra de feiten helder en onbevooroordeeld zijn weergegeven. In presentaties aan politieambtenaren met betrekking tot het vastleggen van informatie is telkens op de volgende aspecten gewezen:

- *Het belang van systematisch werken en het gebruik van de checklist*
Politiewerk is *teamwork*. Door belangrijke informatie goed vast te leggen worden collega’s, die aan dezelfde zaak werken, voorzien van de meest recente gegevens.

- *Alertheid op eigen (voor)oordelen*
Een eigen inschatting of beoordeling van de situatie kan beslist relevant zijn, maar uit de tekst moet duidelijk blijken, waar de grens ligt tussen feiten en eigen vermoedens.
- *Hoe komen politieambtenaren aan informatie?*
In politiekringen zijn de 'zeven w's' beroemd: wie, wat, waar, waarmee, welke wijze, wanneer en waarom. In een goede verslaglegging horen deze 'w's' terug te komen. Verder wordt bij de politie ook gesproken over redenen van wetenschap. Daarmee wordt bedoeld dat politieambtenaren goed aangeven hoe zij iets aan de weet zijn gekomen. Zij kunnen bijvoorbeeld opschrijven: 'ik hoorde...' of 'ik zag...'.
- *Het houden van een open vizier*
Blijf kritisch, overschat de eigen kennis niet en handel niet op eigen houtje.

Wat hierboven over het vastleggen van informatie is gezegd, geldt natuurlijk niet alleen voor zaken met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld. Deze kwaliteitseisen dienen in alle zaken te worden nagestreefd. Feit is echter wel, dat naarmate zaken complexer zijn – zoals bij erezaken regelmatig het geval is – de consequenties van een slechte informatiehuishouding dramatisch kunnen zijn. Een tijdige analyse van erezaken speelt immers een belangrijke rol bij de eventuele preventie van geweld.

Tijdens de pilot is met name ingezet op het (h)erkennen van mogelijk aan eer gerelateerd geweld. Deze voorlichtingsactiviteiten dienen als een vorm van basiseducatie op het gebied van eer te worden gezien. Indien een erezaak eenmaal 'loopt' en er bijvoorbeeld recherche bij betrokken is, komen er ook andere relevante politieke vaardigheden in beeld. In dit verband kan onder meer gedacht worden aan vaardigheden op het terrein van opsporingstechnieken (bijvoorbeeld het voorbereiden van een verhoor)¹¹ en criminaliteitsanalyse (zoals het maken van een netwerkanalyse of het uitwerken van een tijdlijn). Voor erezaken wordt, met andere woorden, dezelfde gereedschapskist ingezet als voor ander politiewerk. Bij de toepassing van deze opsporingsmethodieken en analysemethoden dient echter wel terdege rekening te worden gehouden met de culturele context.

¹¹ Om lezers van dit rapport, die niet goed bekend zijn met de politiepraktijk, een beeld te geven van dergelijke methoden, is in bijlage 4 een algemeen overzicht opgenomen. In principe worden alle in deze bijlage genoemde technieken ook aangewend in zaken, waarin mogelijkwerwijs eer een rol speelt.

3.3 Attituden van politieambtenaren ten aanzien van aan eer gerelateerd geweld

Wat betreft de attitude van politieambtenaren is in de loop van de pilot gebleken, dat een drietal houdingen hinderlijk kan zijn bij de behandeling van aan eer gerelateerde zaken. Kenmerkend voor deze drie verschillende opstellingen is respectievelijk desinteresse en/of ontkenning van het probleem, hobbyïsme en voortvarend handelen:

- *Desinteresse en/of ontkenning van het probleem*

Het komt voor dat politieambtenaren die niet bekend zijn met de materie, genegen zijn om aan eer gerelateerd geweld af te doen als 'exotisch' en daarmee niet relevant voor de reguliere politiepraktijk. Een typerende uitspraak is: 'Ze zijn nu in Nederland, ze passen zich maar aan, want eerwraak hebben wij hier niet.' Of: 'Dat doen ze maar in hun eigen land.' In de vorige paragraaf is al ingegaan op de ontkenning van problemen door allochtone politieambtenaren. Het moge duidelijk zijn, dat door een dergelijke attitude mogelijke erezaken niet (h)erkend worden.

- *Hobbyïsme*

Haaks op de hiervoor beschreven houding staan de 'hobbyïsten'. Deze politieambtenaren zuigen als het ware alle aangeboden kennis over eer als een spons op, maar gaan vervolgens ook in van alles en nog wat eer herkennen. Dit kan leiden tot een overregistratie¹² van aan eer gerelateerd geweld. Bij hobbyïsten bestaat bovendien het risico dat zij – omdat ze het onderwerp zo interessant vinden – op eigen houtje analyses en inschattingen gaan maken. In het verlengde hiervan ligt de volgende houding:

- *Voortvarend handelen*

Aangezien aan eer gerelateerde zaken bijzonder complex kunnen zijn, is het van groot belang dat pas na een zorgvuldige analyse wordt gehandeld. Het is dus niet verstandig om gelijk te handelen. Een bedachtzame houding is een vereiste. Dit is soms lastig in de bestaande politiecultuur, waarin 'doeners' vaak nadrukkelijk aanwezig zijn. Kenmerkend voor de houding van deze 'doeners' is de volgende uitspraak: 'Ik los dat wel even op'. Deze instelling kan tot gevolg hebben, dat er overhaast wordt opgetreden zonder het maken van een gedegen analyse, al dan niet met behulp van specialisten.

¹² Dit wordt ook in de hand gewerkt doordat in de politiewereld verwacht wordt dat agenten al hun activiteiten in politieke informatiesystemen vastleggen. Op die manier wordt de arbeidsinzet gemeten en uiteindelijk speelt de productie op papier ook een belangrijke rol in de beoordeling van de medewerker.

De hierboven beschreven attitudes zijn niet statisch. Tijdens de pilot is bijvoorbeeld gebleken, dat aan bureaus die aanvankelijk gedomineerd werden door politieagenten met weinig interesse in het onderwerp (attitude desinteresse en/of ontkenning van het probleem) alsnog enthousiasme ontstond, nadat deze collega's onder intensieve begeleiding van de Unit MEP een erezaak in hun eigen werkgebied hadden 'gedraaid'. Door regelmatig te wijzen op risico's rond voorbarig optreden kunnen hobbyisten en doeners op het juiste spoor worden gehouden, zonder daarbij afbreuk te doen aan hun in principe positieve instelling.

Samenvattend kan de ideale werkhouding als volgt omschreven worden: bedachtzaam, rustig en kalm optredend, systematisch werkend, een gedegen inschatting hebbend van eigen kennis en inzicht in de materie, oprechte belangstelling in de onderliggende problematiek en affiniteit met culturele diversiteit.

4 Voorstel voor een registratie

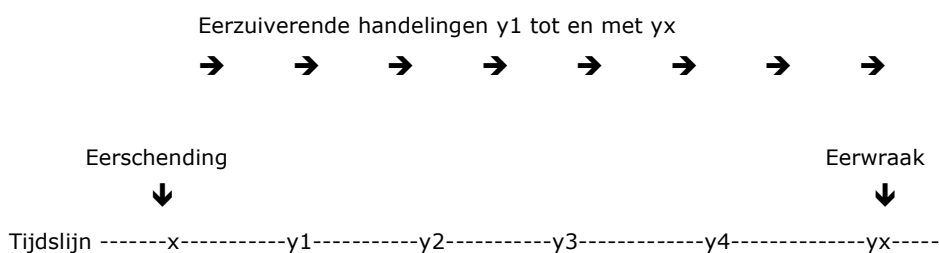
In de eerste paragraaf wordt ingegaan op het doel van een registratie en daaraan verbonden complicaties. Vervolgens komt de wijze, waarop zaken en variabelen geselecteerd zijn voor opname in een registratie aan de orde. In de vierde paragraaf worden de eerste resultaten gepresenteerd en tot slot worden enkele aanbevelingen gedaan en ingegaan op de hardheid van cijfers over de omvang van erezaken.

4.1 Complicaties

In de vorige tussenrapportage (2005 B) is aangegeven dat het opzetten van een registratie onder andere te maken heeft met de behoefte om op basis van een cijfermatige ontwikkeling een bepaald fenomeen inzichtelijk te maken. Cijfers dienen echter binnen hun context te worden gezien. In de tussenrapportage (2005 B) is hierover het volgende opgemerkt: 'Zo moet bij de interpretatie onder meer rekening gehouden worden met zaken als de aangiftebereidheid en de manier waarop een en ander bij de politie wordt geregistreerd. Dat geldt niet alleen voor fietsendiefstallen, maar zeker ook voor aan eer gerelateerd geweld. Een complicerende factor bij aan eer gerelateerd geweld is daarbij, dat er tot op heden geen sluitende definitie is van dit concept of van de fenomenen die onder deze noemer gebracht worden. De vraag rijst dan ook: welke gedragingen moeten er worden geregistreerd?' Er is weliswaar een werkdefinitie verschenen (Ferwerda et al, 2005), maar deze definitie moet gezien worden als een groeimodel en niet als een strakke formulering, waarmee bepaalde gedragingen wel of niet onder de noemer aan eer gerelateerd geweld kunnen worden gebracht. In de eerdere rapportages over de pilot is in dit verband telkens aangegeven dat eerherstel zich afspeelt op een schaal. Hieronder is dit nog eens schematisch weergegeven.

Schema 4.1

De glijdende schaal van eerzuiverende handelingen



Als een zaak bij de politie binnenkomt is door de complexiteit van de materie niet meteen duidelijk, op welk punt van de schaal de zaak zich bevindt. Ook kan op voorhand niet met zekerheid gesteld worden of de kwestie uiteindelijk beslecht zal worden door toepassing van de meest ultieme vorm van eerherstel, dat wil zeggen geweld met dodelijke afloop. In de tweede tussenrapportage (2005 B) werd dan ook al de vraag geopperd of andere handelingen, die betrekking kunnen hebben op eerherstel, geregistreerd moeten worden. Als voorbeeld kan in dit verband gedacht worden aan geestelijk of psychisch geweld. Het is echter nog maar de vraag of deze op zichzelf belangrijke emoties en persoonlijke indrukken (zoals angsten, vermoedens en voorgevoelens) op een gedegen wijze gekwantificeerd kunnen worden. De beschrijving van deze beslist belangrijke aspecten van aan eer gerelateerd geweld, leent zich veel meer voor een kwalitatieve benadering. Bovendien is het voor de politie lastig, dat deze emoties dikwijls niet te vatten zijn in juridische termen. Bij deze gevoelens gaat het immers niet per se om het schenden van wetsregels.

Een ander punt, dat registratie moeilijk maakt, is dat erezaken vaak een lange adem hebben. Het is lang niet altijd eenvoudig om te bepalen wanneer een zaak 'af' of 'rond' is. Dat maakt ook, dat na verloop van tijd het beeld van een zaak weer veranderd is: er kan bijvoorbeeld een nieuw slachtoffer of andere verdachte in beeld komen, of er hebben nieuwe eerschendingen plaats gevonden.¹³ Een zaak is dus dynamisch en een analyse door de politie of een externe deskundige is niet meer dan een momentopname.

Wat het ontwikkelen van een registratie verder zo complex maakt, is het veelvuldig vóórkomen van dubbele bodems. Aan de hand van het nu volgende voorbeeld wordt dit duidelijk gemaakt.

Casus: De verkrachting

Een jonge vrouw vertelt bij de politie, dat zij is verkracht door een kennis. In werkelijkheid is er echter geen sprake geweest van gedwongen seksueel contact: de twee hadden een verhouding. De vrouw is alleen als de dood, dat haar familie ontdekt, dat zij ongehuwd een seksuele relatie onderhoudt met een man die bovendien niet op de goedkeuring van haar familie kan rekenen.¹⁴

Tijdens de pilot is uitgeprobeerd in hoeverre medewerkers van de politie met verschillende kennisniveaus met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld in staat zijn een registratie bij te houden. Al snel bleek dat de neiging bestond om in de

¹³ Zie ook de in paragraaf 2.2 van deze rapportage gemaakte vergelijking met de ontwikkeling van een verhaallijn in een toneelstuk.

¹⁴ Zie in deze ook paragraaf 3.2 in de tweede tussenrapportage (2005 B) en Van Eck, 2001: 56-57.

bovenstaande casus de jonge vrouw als slachtoffer aan te merken en de kennis als dader, namelijk als verkrachter. In feite waren de rollen bijna omgekeerd: de kennis liep kans het slachtoffer te worden van aan eer gerelateerd geweld. Door haar vriend vals te beschuldigen van een zedenmisdrijf, speelde de vrouw een actieve rol bij het ontstaan van een hachelijke situatie voor hem. Dit voorbeeld illustreert, dat het nog niet zo makkelijk is om voor een op het eerste gezicht eenvoudig lijkende registratie (potentiële) slachtoffers en (potentiële) verdachten of daders aan te wijzen. Het wordt dan ook aanbevolen, dat deskundigen zich buigen over analyse en opname in de registratie.

In het nu volgende overzicht zijn de hiervoor beschreven complicaties bij het registreren van erezaken nog eens op een rij gezet.

Schema 4.2

Samenvatting complicaties bij de registratie van aan eer gerelateerd geweld

Complicerende factoren:

- *Er is geen sluitende definitie van aan eer gerelateerd geweld.
 - *Aan eer gerelateerd geweld kent diverse verschijningsvormen
 - *Belangrijke emotionele en psychische componenten zijn moeilijk te kwantificeren en/of juridisch gezien niet relevant
 - *Erezaken kennen een lange duur, waardoor het moeilijk te bepalen is wanneer een zaak is afgerond.
 - *Doordat erezaken dynamisch zijn, is een analyse slechts een momentopname.
 - *De interpretatie van een erezaak is moeizaam, er is vaak ruimte voor meer interpretaties.
-

4.2 Selectie van zaken

In de vorige paragraaf is aangegeven dat erezaken vanwege hun complexiteit moeilijk tot eenduidig te interpreteren cijfers kunnen worden herleid. Bij het uitwerken van een voorstel voor registratie zijn twee soorten zaken onderscheiden: zaken, die zijn geanalyseerd door antropoloog en Turkoloog dr. Van Eck en waarin tevens geconcludeerd wordt dat eer een rol heeft gespeeld, zijn opgenomen. Dit soort analyses wordt ook verwerkt in rapportages, die ten behoeve van de rechtbank worden gemaakt. Daarnaast zijn er zaken, waarvan het goed mogelijk is dat eer een factor van belang is geweest (er is bijvoorbeeld een rode vlag waargenomen), maar waarin het niet tot een (diepere) analyse is gekomen doordat er bijvoorbeeld niet voldoende gegevens aanwezig zijn of verder onderzoek juridisch niet is toegestaan of niet binnen de prioriteitsstelling van de politie past. Aan dergelijke zaken is echter toch door de politie tijd en serieuze aandacht besteed. Om die reden – om een indruk te kunnen geven van het aantal zaken, dat door de Unit MEP in verband met (mogelijke) eer is behandeld – zijn deze zaken ook in de onderstaande tabel genoemd.¹⁵ Hierbij is overigens nog onderscheid gemaakt tussen zaken vóór 15 februari 2006 en zaken na deze datum. Halverwege februari is een ‘administratieve’ grens getrokken, aangezien er ook tijd en ruimte nodig was om een en ander in de analyse en in verslaglegging in dit rapport te verwerken. Door de politieregio Zuid-Holland-Zuid zijn in de derde pilotperiode 10 zaken behandeld.

Tabel 4.1

Zaken waarbij de Unit MEP en Korps Zuid-Holland-Zuid in de derde pilotperiode operationeel betrokken waren

Zaken:	Aantal:
<i>Door MEP operationeel behandelde zaken:</i>	
Vanaf oktober 2005 tot 15 februari 2006	33
Vanaf oktober 2005 tot 15 februari 2006 plus een analyse door Van Eck	40
Vanaf 15 februari 2006 tot 1 maart 2006	28
<i>Operationeel behandelde zaken in Zuid-Holland-Zuid:</i>	
Zaken uit Zuid-Holland-Zuid	10
Totaal	111

Voor de administratieve grens van 15 februari zijn dus operationeel 73 zaken opgepakt door de Unit Mep. Ongeveer tweederde van alle door MEP in de laatste pilotperiode

¹⁵ In de vorige tussenrapportage (2005 B) is ingegaan op de wijzen waarop zaken bij de Unit Mep terecht komen.

behandelde zaken had betrekking op ontwikkelingen in de eigen regio. De andere zaken speelden bij tien andere korpsen.

Op basis van de door Van Eck verzamelde casuïstiek is getracht een en ander te kwantificeren. Daarover volgt meer in de rest van dit hoofdstuk. In de overige zaken die door de Unit MEP zijn opgepakt, is sterk rekening gehouden met het motief eer. De onderstaande casus is een voorbeeld van één van die zaken waarin eer mogelijk een rol zou kunnen spelen – om die reden is de zaak ook door collega's naar de Unit MEP verwezen – maar die door de politie niet is ontrafeld.

Casus: Een bebloede trouwjurk

De politie verneemt dat er ergens in de bosjes een vuilniszak is gevonden, met daarin een met bloed besmeurde trouwjurk. Uit de jurk zijn de etiketten verwijderd. De stijl van de jurk doet sterk denken aan bruidsmode uit het Midden-Oosten. Er zijn echter geen aanwijzingen die duiden op de identiteit van de eigenares. Sporenonderzoek wijst uit dat het bloed op de jurk van dierlijke herkomst is. Is het mogelijk dat de bruid geen maagd meer was? Probeerde zij haar eer te redden door haar jurk met dierlijk bloed te besmeuren ten einde de suggestie te wekken dat zij wel nog maagd was?

Een andere – en beslist niet minder belangrijke – reden om dergelijke zaken buiten een registratie te houden, heeft te maken met het feit dat er binnen de pilot voor gewaakt wordt zaken niet onnodig als aan eer gerelateerd te labelen. Het al te enthousiast plakken van het etiket 'eer' bevordert uiteindelijk alleen maar de erosie van een op zichzelf al complex eerbegrip. Registratie van 'ruis' brengt de politieke en maatschappelijke discussie dan ook niet verder. Bovendien bestaat het risico, dat alle gedragingen van bepaalde etnische bevolkingsgroepen, die bij de politie in beeld komen, ten onrechte onder de noemer eer wordt gebracht, terwijl het bijvoorbeeld ook om huiselijk geweld of andersoortige conflicten kan gaan. Dit komt het inzicht in de problematiek niet ten goede en bovendien wordt deze groepen met een dergelijke attitude ook geen recht gedaan.¹⁶

4.3 Selectie van variabelen

Bij een nieuw op te zetten registratiesysteem is het verleidelijk om zoveel mogelijk variabelen in de analyse mee te nemen. Naarmate een registratie gedetailleerder wordt, betekent dat echter dat het ook moeilijker wordt om een dergelijk systeem te 'vullen'. Tijdens de loop van de pilot is met verschillende mogelijkheden

¹⁶ Ook Ferwerda & Van Leiden (2005) waarschuwen voor dit gevaar.

geëxperimenteerd. Aanvankelijk is met name getracht om de inhoud van de erezaak zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Er is onder andere geprobeerd om uit de casuïstiek een concrete aanleiding voor een eerschending en alle handelingen gericht op eerherstel in verschillende variabelen uit te drukken. Deze diepgravende en uitermate gedetailleerde aanpak bleek echter niet goed werkbaar, omdat allerhande belangrijke nuances niet in cijfers konden worden gevangen. Om die reden is er voor een sterk vereenvoudigd model gekozen, waarbij een beperkt aantal variabelen is opgenomen. In schema 4.3 wordt een overzicht geboden. In de volgende paragraaf komen de eerste resultaten op basis van deze werkwijze aan bod.

Schema 4.3

Overzicht te hanteren variabelen

Uitgangspunt:	Kenmerken:
Een zaak	Politieregio waar de zaak speelt Wijze waarop de zaak bij de politie binnenkomt Etnische gemeenschap, waarin de zaak speelt Het terrein waarop zich de erekwestie afspeelt Toepassing van fysiek geweld
Het (potentiële) slachtoffer	Sekse Leeftijd
De verdachte	Betreft het een individu of een groep? Indien het een individu betreft: Sekse Leeftijd

4.4 Eerste resultaten

In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de kenmerken van de veertig door Van Eck geanalyseerde zaken. In het voorafgaande werd reeds aangegeven dat erezaken lang kunnen duren en een eigen dynamiek kennen. Dat betekent, dat wanneer deze zaken over een bepaalde tijd opnieuw zouden worden bekeken met gebruikmaking van actuele informatie, het goed mogelijk is dat de beeldvorming weer (enigszins) verandert.

Kenmerken van de zaak

Over de aard van de veertig bovengenoemde geanalyseerde zaken kan gesteld worden dat ze praktisch allemaal te maken hadden met familiale relaties en/of opvattingen over zeden. In het volgende hoofdstuk wordt hier dieper op ingegaan. Verder is gebleken dat in dertien zaken sprake is geweest van toepassing van fysiek geweld. Het was overigens niet altijd duidelijk of het geweldgebruik de eerschending of het herstel van de eer betrof. Op dit belangrijke onderscheid wordt later teruggekomen. In twee zaken vielen dodelijke slachtoffers: één zaak speelde zich af in de familiale sfeer en de andere zaak had te maken met het uiten van seksuele beledigingen. Tot slot is in één van de veertig zaken niet duidelijk of er sprake is geweest van fysiek geweld. Het betreft een vermissing, die nog niet is opgelost. Tot op heden is niet duidelijk wat er van de vermiste is geworden. In de overige zaken zijn dreigementen geuit of zijn de betrokkenen simpelweg bang voor mogelijke consequenties, zonder dat er sprake is van een letterlijk uitgesproken bedreiging. Bij de analyse is het overigens niet altijd helder in hoeverre er sprake is van een bedreiging in strafrechtelijke zin. In erezaken gaat het lang niet altijd om reeds gepleegd strafbaar gedrag. Vaak hebben betrokkenen vooral te kampen met grote angstgevoelens. De angst voor escalatie – zonder dat er concreet sprake is van strafbaar gedrag – maakt echter dat deze zaken voor de politie in het kader van preventie toch relevant zijn.

Iets meer dan de helft van de geanalyseerde zaken – om precies te zijn 23 – speelde zich af in de politieregio Haaglanden. De andere zaken waren afkomstig uit tien andere politieregio's. Om herkenning te voorkomen, worden deze regio's hier verder niet genoemd.

In de volgende tabel is aangegeven hoe de politie op de hoogte is gekomen van deze erezaken.

Tabel 4.2

Binnenkomst bij de politie

Binnenkomst bij de politie	
Een burger brengt de politie op de hoogte	20
Een vertegenwoordiger van een instantie brengt de politie op de hoogte	7
De politie komt de zaak zelf op het spoor	5
Onbekend	8
Totaal	40

In de helft van de gevallen is een burger aan het bureau verschenen om een melding of een aangifte te doen. In een aantal zaken is de politie bij erezaken

betrokken geraakt, doordat bijvoorbeeld een vertegenwoordiger van de vrouwenopvang of van een andere instantie met de politie contact heeft opgenomen.¹⁷ Ook komt de politie zaken zelf op het spoor. Zo gebeurt het wel eens dat bij de meldkamer een melding van een ruzie binnenkomt. Als de politie dan ter plaatse verschijnt en zich vervolgens een beeld probeert te vormen van de toedracht, kan blijken dat het om een erezaak gaat.¹⁸ In een aantal zaken – met name van buiten politieregio Haaglanden – is onbekend hoe de zaak bij de politie is gekomen.

In het onderstaande overzicht wordt een beeld gegeven van de etnische achtergrond¹⁹ van de geanalyseerde casuïstiek.

Tabel 4.3
Etnische achtergrond

Etnische achtergrond	Zaken
Afghaans	1
Irakees	2
Marokkaans	5
Pakistaans	2
Soedanees	1
Turks	22
Gemengd	7
Totaal	40

Meer dan de helft van het aantal geanalyseerde zaken kent een Turkse achtergrond. In een zevental zaken, hadden de betrokkenen verschillende etnische achtergronden.

Kenmerken slachtoffers

Bij de veertig zaken, waren in totaal 42 slachtoffers betrokken. Het merendeel (N=34) van de slachtoffers waren vrouwen. In totaal kwamen er bij deze casuïstiek

¹⁷ Dit zijn dus voorbeelden van 'brenghwerk'.

¹⁸ Dit is een voorbeeld van 'haalwerk'.

¹⁹ De in tabel 4.3 aangegeven etnische achtergrond is globaal: zo is er bijvoorbeeld bij Marokkanen niet apart rekening gehouden met Berbers en bij Irakezen en Turken zijn ook Koerden inbegrepen. Op basis van de beschikbare informatie was het niet altijd mogelijk om de beschrijving van etniciteiten precies te geven. Met 'gemengd' worden hier zaken bedoeld, waarbij verschillende etniciteiten (ook autochtonen) betrokken waren. In de eerste en tweede tussenrapportage (2005 A; 2005 B) werd reeds aangegeven dat in deze pilot aan eer gerelateerd geweld met betrekking tot autochtonen buiten beschouwing is gelaten. Dat wil echter niet zeggen dat onder autochtonen geen aan eer gerelateerd geweld zou voorkomen. In deze is dan ook de bundel 'Oog om oog', waarin een bloemlezing uit de mooiste wraakverhalen uit de Nederlandse literatuur is opgenomen, de moeite van het lezen waard (Groen, 2000).

acht mannelijke slachtoffers in beeld. De dodelijke slachtoffers waren een man en een vrouw.

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de leeftijd van deze slachtoffers.

Tabel 4.4

Leeftijdsopbouw slachtoffers

Leeftijdscategorieën	
Jonger dan 18	3
18-25	19
25-30	8
30-40	8
Ouder dan 40	3
Onbekend	1
Totaal	42

De tabel laat zien dat ongeveer de helft van de slachtoffers jonger is dan 25. Een klein aantal is ouder dan veertig.

Kenmerken verdachten

Het kwantificeren van kenmerken van verdachten bleek niet eenvoudig. Dat heeft te maken met problemen rondom het identificeren van een verdachte. Voor de politie is pas sprake van een verdachte als er ook sprake is van strafbaar gedrag. Als het gaat om fysiek geweld, is het relatief eenvoudig om een verdachte te benoemen. In veel ezezaken gaat het echter met name om angst voor geweld. Bedreigingen zijn in principe ook strafbaar, maar als er vooral sprake is van het uitoefenen van psychologische druk is het juridisch gezien niet houdbaar om van verdachten te spreken.

Er doet zich nog een complicatie voor, die aan de hand van een voorbeeld geïllustreerd wordt: stel dat een meisje door een jongen verkracht wordt.²⁰ Haar familie krijgt hier weet van en is van mening dat de eer van de familie is geschonden. De familie besluit de geschonden eer te zuiveren door de verkrachter te doden. Een broer van het meisje voert de moord uit. Wie is in dit geval de verdachte of de dader? In politiekringen bestaat sterk de neiging om de verkrachter ook als verdachte, c.q.dader, aan te wijzen. Deze jongen heeft zich inderdaad schuldig gemaakt aan een strafbaar feit en hij is in dit geval tevens de eerschender, maar ook het slachtoffer van eerwraak. In het kader van de pilot is het vooral van belang om na te gaan wie verantwoordelijk is voor het

²⁰ In dit voorbeeld wordt ervan uit gegaan dat de verkrachting daadwerkelijk heeft plaats gevonden. Het gaat hier niet om een valse aangifte om een liefdesrelatie te maskeren.

uitvoeren van een gewelddadige vorm van eerherstel. Vertaald naar het juridische jargon van de politie betekent dit, dat de hamvraag is: welke betrokkene pleegt eigenrichting of is dat van plan? In het hier gepresenteerde voorbeeld is dat dus de broer van het meisje.

Hierboven werd aangegeven dat in een aantal zaken daadwerkelijk sprake is geweest van het gebruik van geweld. De vraag is echter wat het resultaat of de bedoeling van dit geweld was. Werd ten gevolge van de toepassing van geweld de eer geschonden of werd geweld ingezet om geleden eerverlies te herstellen? Zoals hiervoor werd uitgelegd zijn dit analytisch gezien twee totaal verschillende situaties. Op basis van het beschikbare materiaal is het echter lang niet altijd mogelijk om dit belangrijke onderscheid te maken. Dit heeft enerzijds te maken met het ontbreken van relevante informatie en anderzijds met de dynamiek en het langdurige karakter van erezaken.

Eerder is al aangegeven dat betrokkenen bij erezaken bang kunnen zijn voor mogelijke gewelddadige consequenties. Als mensen dan gevraagd wordt uit welke hoek zij de dreiging verwachten, dan blijkt dikwijls dat een bepaalde groep wordt aangewezen, bijvoorbeeld de eigen of de schoonfamilie. In dit verband zou gesproken kunnen worden van intellectueel daderschap. In mindere mate worden individuen – in principe de feitelijke daders - genoemd, waarvan gewelddadig gedrag verwacht wordt.

Al met al is het dus niet eenvoudig om plegers van aan eer gerelateerd geweld te identificeren. Om die reden wordt hier tot slot dan ook alleen vermeld dat in de twee zaken met dodelijke afloop, de plegers van het geweld beiden meerderjarige mannen waren.

4.5 Aanbevelingen voor een registratie

Alertheid op complicaties

In het voorafgaande is op tal van complicaties gewezen. Omwille van de praktische uitvoerbaarheid en ten einde discussie over de verschillende interpretatiewijzen van de data te voorkomen, wordt hier aanbevolen om in de eerste plaats alleen zaken na een grondige analyse in een registratie op te nemen. In de tweede plaats wordt hier geadviseerd om ook het te registreren aantal variabelen weloverwogen te kiezen. Als het gaat om het vergroten van inzicht in deze complexe problematiek blijven overigens verdiepende kwalitatieve analyses noodzakelijk (bijvoorbeeld ten aanzien van slachtoffers, verdachten, motieven, de relatie met huiselijk geweld, de emancipatie van vrouwen, etc.).

Jaarlijkse terugblik op de motieven van moorden en doodslagen

In de tweede tussenrapportage (2005 B) is al aanbevolen om bij moorden en doodslagen rekening te houden met het motief eer. Dit advies wordt in deze eindrapportage gehandhaafd. Het voordeel van onderzoek naar eer bij moorden en doodslagen is, dat deze zaken min of meer als 'af' of 'rond' kunnen worden beschouwd.²¹ In de tussenrapportage (2005 B) is hier verder nog over opgemerkt: 'Binnen de verschillende Nederlandse politiekorpsen wordt bijgehouden hoeveel mensen jaarlijks in de betreffende politieregio's het slachtoffer zijn geworden van moorden of doodslagen. Hierbij wordt ook gekeken naar motieven en aanleidingen. Ging het bijvoorbeeld om huiselijk geweld? Was er sprake van een afrekening in het criminele milieu? Of ging het om een roofmoord? Het verdient aanbeveling om in deze geregistreerde zaken met dodelijke slachtoffers alsnog na te gaan, of geschonden eer en eerherstel als motief een rol van betekenis hebben gehad. Daarbij dient eveneens gelet te worden op de aard van de eerschending: ging het bijvoorbeeld om een kwestie in familieverband, stond de 'criminele eer' op het spel of was er sprake van een andersoortige eerschending? Daarnaast is het wenselijk om na te gaan bij de reeds voltooide moorden en doodslagen, waarin de geschonden eer mogelijk het motief is geweest, of er 'leermomenten' voor de politie zijn. Kunnen, met andere woorden, nieuwe of meer verfijnde methodieken worden ontwikkeld voor de aanpak van aan eer gerelateerd geweld op basis van recente casuïstiek?'

4.6 Hardheid van uitspraken over de omvang van aan eer gerelateerd geweld

In de eerste twee tussenrapportages (2005 A; 2005 B) is gewaarschuwd voor het doen van uitspraken over de omvang van aan eer gerelateerd geweld op basis van informatie die door de politie is verzameld. Er is in deze gewezen op de problematiek van het *dark number*, dat wil zeggen dat niet alle zaken met betrekking tot geweld en eer ter kennis van de politie komen (niet gemeld bij de politie en/of niet herkend door de politie). In de vorige tussenrapportage (2005 B) en in dit hoofdstuk is uitvoerig aandacht besteed aan problemen op het terrein van interpretatie en de vertaling naar cijfers. Dit alles heeft consequenties voor de manier waarop de in de pilot aangeleverde cijfers geïnterpreteerd dienen te worden. Allereerst worden die cijfers nog eens op een rij gezet:

²¹ Tenzij de moord of doodslag een voedingsbodem is voor een nieuw (eer)conflict. Bij moorden en doodslagen dient overigens ook rekening te worden gehouden met de uitkomst van de rechtszaak: wordt de verdachte(n) schuldig bevonden of niet?

- In de eerste tussenrapportage (2005 A) zijn op basis van de screening in de politieregio Haaglanden circa 45 zaken en voor Zuid-Holland-Zuid 16 zaken aangemerkt als mogelijk aan eer gerelateerd geweld.
- In de begeleidende brief bij de tweede tussenrapportage (2005 B) wordt gesproken over 168 zaken die tijdens de eerste en de tweede fase van de pilot operationeel zijn opgepakt door de Unit MEP omdat er rekening werd gehouden met eer als relevante factor. Circa tweederde van deze zaken speelde zich af in de pilotregio's.
- In deze eindrapportage is vervolgens melding gemaakt van 111 operationeel opgepakte zaken in de laatste fase van de pilot, waarvan er veertig door een externe deskundige zijn geanalyseerd. Opnieuw speelde zich ongeveer tweederde van de door de Unit MEP opgepakte zaken af in de eigen regio.
- In de tweede tussenrapportage (2005 B) werd melding gemaakt van zeven door Van Eck geanalyseerde zaken met betrekking tot dodelijke slachtoffers. In deze eindrapportage werden twee zaken met dodelijke slachtoffers genoemd, waarvan een analyse is gemaakt door Van Eck.

Een interessante vraag is, hoeveel erezaken met een gewelddadig karakter zich in totaal hebben voorgedaan tijdens de pilot in de betrokken politieregio's. Op deze vraag kan géén exact antwoord worden gegeven, vanwege de eerder genoemde problematiek met betrekking tot het *dark number*. Een andere belangrijke vraag is in hoeverre de bovengenoemde cijfers uitsluitend geven over het aantal gewelddadige erezaken, dat tijdens de pilot door de betrokken korpsen is herkend. Bovenstaande cijfers leren dat in totaal ruim 250 zaken operationeel zijn opgepakt, waarbij rekening werd gehouden met eer als een mogelijk belangrijke factor. In een aantal van deze zaken bleek aan eer gerelateerd geweld inderdaad een belangrijke rol te spelen. In de praktijk is echter ook gebleken dat er in een aantal van die zaken achteraf geen sprake bleek van eer.²² Daarnaast werd duidelijk dat er zaken zijn, waarin het verstandig is om rekening te houden met de invloed van opvattingen over eer en eerschendingen, maar dat er nog onvoldoende informatie beschikbaar is om de analyse te voltooien. Aangezien het in de loop van de pilot

²² In de vorige tussenrapportage (2005 B) is in paragraaf 3.1 ingegaan op zaken die door de screening zijn gefilterd en waar na een eerste beschouwing eer een belangrijke rol leek te spelen, nadere analyse maakte echter duidelijk dat het toch niet om eer bleek te gaan. Op het operationele vlak doet zich dit fenomeen dus ook voor.

verzamelde materiaal doorgaans zéér actueel is en dus dikwijls nog niet 'af', is het niet mogelijk om een exact aantal erezaken te noemen. Alle eerder genoemde interpretatie- en andere problemen spelen hierbij een rol. Helder is wel dat er in de loop van de pilot negen erezaken met dodelijke afloop bekend zijn geworden, waarbij de Unit MEP betrokken was en die door Van Eck zijn geanalyseerd. Dit zijn dus niet alle Nederlandse erezaken met dodelijke afloop in de loop van de pilot en het betreft ook niet alleen zaken uit de pilotregio's. Dat betekent dat deze negen zaken dus niet geëxtrapoleerd kunnen worden naar een landelijk cijfer.

Ondanks alle op -en aanmerkingen laten deze cijfers wel overtuigend zien dat eer in de wereld van de politie stevig op de kaart behoort te staan. In een behoorlijk aantal zaken wordt er immers rekening gehouden met eer als mogelijk motief. In de praktijk betekent dat voor de politie, dat veel werk verricht moet worden: er dient niet alleen veel en gedegen informatie verzameld te worden ten behoeve van een analyse, daarnaast is er ook de zorg voor de veiligheid van (potentiële) slachtoffers. Het streven naar maatwerk impliceert dat elke mogelijke erezak die zich aandient, serieus wordt genomen. Hoewel in het voorafgaande is gewaarschuwd voor het al te snel labelen van casuïstiek als eer, brengt het te snel verwerpen van eer als mogelijk motief het gevaar met zich mee, dat er juist geen maatwerk wordt geleverd.

Het is begrijpelijk dat slachtoffers van erezaken, beleidsmakers, uitvoerders en andere betrokkenen verlangen naar heldere en eenduidige cijfers en instrumenten. Wie echter alleen oog heeft voor de cijfers, heeft geen zicht op de ingewikkeldheid van de problematiek en de concrete problemen waar de politie en haar partners in de veiligheidszorg zich bij de aanpak van aan eer gerelateerd geweld voor geplaatst zien. De pilot heeft laten zien dat aan eer gerelateerd geweld zich meer leent voor kwalitatief dan voor kwantitatief onderzoek.

5 Verdieping van de casuïstiek

De kwantitatieve benadering van erezaken in het vorige hoofdstuk kan niet goed recht doen aan de complexiteit van de casuïstiek. Om die reden wordt in dit hoofdstuk nog eens dieper op de materie ingegaan. In de tweede tussenrapportage (2005 B) is bij de verdere uitwerking van de casuïstiek onder meer een onderscheid gemaakt tussen eer met en zonder dodelijke afloop.²³ Thematisch is onder meer stil gestaan bij de relatie met huiselijk geweld en met emancipatievraagstukken.²⁴

In dit verdiepende hoofdstuk ligt in de eerste paragraaf een sterk thematisch accent op erezaken die zich afspelen in de relationele sfeer. Er wordt daarbij niet alleen gebruik gemaakt van informatie uit de veertig zaken²⁵ uit het vorige hoofdstuk, die zich op het relationele vlak afspeelden, maar ook uit ander relevant materiaal dat in de loop van de pilot is verzameld. Het begrip eer is dynamisch, dat wil zeggen dat wat onder eer verstaan wordt afhankelijk is van plaats en tijd in de geschiedenis. Met andere woorden: maatschappelijke ontwikkelingen beïnvloeden eeropvattingen. Dit onderwerp komt in de tweede paragraaf aan bod.

In dit hoofdstuk wordt vooral stil gestaan bij de inhoud van de casuïstiek. Hoe deze zaken door de politie concreet zijn aangepakt blijft hier verder buiten beschouwing. In de checklist (bijlage 3) is overigens een blok opgenomen, waarin wordt ingegaan op het maken van een plan van aanpak en de rol van de helpdesk van de Unit MEP.

5.1 Eer in de relationele context

Zowel de literatuur als de praktijk laten zien, dat het bij eer lang niet alleen om de eer van de familie gaat. Ook grotere verbanden kunnen van toepassing zijn.²⁶ De bulk van de in het laatste deel van de pilot geanalyseerde zaken heeft echter betrekking op kwesties in de relationele sfeer. Met relationele sfeer wordt hier niet alleen de relatie tussen (huwelijks)partners bedoeld, maar ook de relaties tussen gezins- en familieleden.²⁷ De (antropologische) praktijk leert overigens, dat er een groot verschil kan bestaan tussen de ideale perceptie van familie of andere groepsverbanden en de realiteit: 'For many

²³ Zie voor meer voorbeelden van casuïstiek de tweede tussenrapportage (2005 B), Van Eck (2001) en Van der Torre et al (2005).

²⁴ Zie hoofdstuk drie en vier van de tweede tussenrapportage (2005 B).

²⁵ De door de antropoloog en turkoloog Van Eck geanalyseerde zaken.

²⁶ Zo merkt de antropoloog Van Gemert over Marokkaanse Riffijnen op: '... [B]loedbanden [waren] in het verleden geenszins een stabiel fundament voor Riffijnse coalities... De *leff* was van meer belang. Dit was een coalitie die stammen langs historisch gegroeide scheidslijnen in liga's van mede- en tegenstanders verdeelde. Met een deel stond men op goede voet, met het andere boterde het minder. "De vijand van mijn vijand is mijn vriend", aldus een zegswijze in zowel de Arabische wereld als in de Rif. Dat gezegde doet sterk aan de *leff* denken, waarin het idioom van de bloedbanden is verlaten' (Van Gemert, 1998: 41).

²⁷ Zie ook paragraaf 7.2 in de tweede tussenrapportage (2005 B) verschil tussen de *nuclear family* en de *extended family*.

years, social anthropologists have observed a gulf between the way peoples say kin should act toward one another ... and what they actually do. Close relatives, or fellow clansmen, should support one another, cooperate, avoid quarrels, and so on; yet the anthropologist often observes enmity, not amity, subversion, not support and feuding, not solidarity' (Keesing, 1975: 122). In dit verband zijn de volgende citaten uit antropologische literatuur over Berber huishoudens in de Marokkaanse Rif interessant: 'Hoewel de buitenwereld anders moet geloven, is het in de praktijk moeilijk om de harmonie in het huishouden te bewaren' (Van Gemert, 1998: 39). En verder: 'Tensions and conflicts always exist between co-wives, between brothers and/or half-brothers and between fathers and sons impatient to enter the contest for honor on their own behalf. But the important thing is to have sufficient authority to keep these conflicts hidden and to prevent them from being revealed in the light of day' (Jamous, 1992: 169). Bovendien is het gevaarlijk om bij analyse van casuïstiek, waarbij degene die de analyse maakt in principe de zaak als een buitenstaander benadert, relaties tussen familieleden als zeer stabiel te zien.²⁸

In het volgende schema is getracht om aan te geven in welke periode van de levensloop van een individu relationele kwesties de kop op kunnen steken. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen drie elkaar opvolgende periodes: tijdens de eerste fase is een individu ongehuwd, in de tweede fase gaat een individu een relatie aan met een partner en in de derde fase is die relatie ten slotte 'officieel' geworden. De praktijk leert echter dat het in het dagelijks leven nooit alleen om het individu gaat. Zo zien bijvoorbeeld antropologen een huwelijk simpel gezegd als het overgaan van de éne familie naar de andere. Dat betekent concreet dat als twee mensen met elkaar trouwen, zij niet alleen een officiële relatie met elkaar aangaan, maar ook met elkaars familie.²⁹ Er vindt een overdracht plaats van (morele) rechten en plichten. Hoe dat 'pakket' er uit ziet en hoe de rollen van de familie van de vrouw en die van de man er uit zien, is afhankelijk van de culturele achtergrond. In principe zijn deze drie fasen cyclisch: nadat de relatie is verbroken (bijvoorbeeld door een echtscheiding of een overlijden) is in theorie immers de weg weer open naar een nieuwe relatie.³⁰

²⁸ Van Gemert zegt over familieverhoudingen in de Marokkaanse Rif: 'Ook op lokaal niveau mag de hechtheid van de familie niet worden overschat. In extreme schaarste kon het nooit allen tegelijk lukken om zich te verrijken of in aanzien te stijgen. Riffijnen konden er bovendien onderling niet op vertrouwen dat anderen geen pogingen zouden ondernemen zich ten koste van hen te verrijken of hun aanzien te vergroten. Zo zag de vader erop toe dat zijn zoons zich niet (te vroeg) van hem losmaakten met het doel een eigen huishouden te beginnen. Hij zou liever zelf nog eens trouwen en een vrouw aan zijn huishouden toevoegen dan dat hij zag dat een zoon, met een deel van het familiebezit, zich elders ging vestigen... Daarnaast hield een man ook anderen in zijn onmiddellijke omgeving scherp in het oog' (Van Gemert, 1998: 41). Veelzeggend is ook de volgende uitdrukking uit de Maghreb: 'Niemand kan haten zoals broers' (Van Gemert, 1998: 42).

²⁹ Het Westerse ideaal bestaat min of meer uit het kiezen van een partner uit liefde. De keuze van een levens/huwelijkspartner is een individuele keuze. Dat neemt echter niet weg dat Westelingen die een dergelijke keuze gemaakt hebben, in de praktijk lang niet altijd blij zijn met hun schoonfamilie. Tekenend hiervoor zijn bijvoorbeeld de ook hier te lande wijdverbreide grappen over schoonmoeders.

³⁰ De praktijk leert overigens dat een formele scheiding niet altijd als een 'echte' scheiding wordt ervaren. Het komt voor dat men zich betrokken blijft voelen bij de voormalige partner en diens familie.

Schema 5.1

Schematische weergave van mogelijke eerschendingen³¹ in de relationele context afgezet tegen de levensloop

→ → → Levensloop → → → Levensloop → → → Levensloop → → → Levensloop → → →		
Vóór het huwelijk	Het huwelijk	Ná het huwelijk
Individu in de invloedssfeer van familie 1	Overgang van het individu van familie 1 → → → familie 2 Huwelijk is bestendiging van de relatie tussen familie 1 en familie 2	Individu bevindt zich in het krachtenveld van familie 1 en familie 2
<i>Seksuele contacten</i>		
-verlies van maagdelijkheid/het ongehuwd aangaan van een seksuele relatie	-het 'onkuis' (bijvoorbeeld niet maagdelijk voor vrouwen) overgaan van familie 1 naar familie 2	-aangaan van buitenechtelijke relaties
-verkrachting	-verkrachting	-verkrachting
<i>Partnerkeuze</i>		
-verzet tegen gearrangeerde verlovings/huwelijken	-verzet tegen gearrangeerde verlovings/huwelijken ³²	-het verlaten van de huwelijkspartner
	-schaking (vrijwillig of onvrijwillig)	
	-(her)trouwen met een voor de familie niet-acceptabele partner	
<i>Zwanger-/ouderschap</i>		
-ongehuwd zwanger-/ouderschap	-het 'meenemen' in het huwelijk van kinderen die niet 'eervol' ter wereld zijn gekomen (bijvoorbeeld buitenechtelijke kinderen)	-buitenechtelijke zwangerschappen en kinderen/twijfels over vaderschap
		-discussie over voogdij over kinderen/het afpakken van kinderen
<i>Algemeen</i>		
-verzet tegen regels/autoriteit in familie 1	-verzet tegen regels/autoriteit in familie 1 en 2	-verzet tegen regels/autoriteit in familie 1 en 2

De transities die in het bovenstaande schema zijn weergegeven, zijn in feite *rites de passages*, dat wil zeggen dat zij een overgang weergeven tussen verschillende levensfasen. Bij interpretatie van het bovenstaande schema dient er echter rekening mee te worden gehouden, dat de overgang van de ene naar de andere fase, zowel in theorie als in praktijk, voor mannen en vrouwen een andere invulling kent (Fallers & Fallers, 1976; Kagitcibasi, 1982). Bovendien is het schema niet uitputtend wat betreft

³¹ De oplettende lezer heeft ongetwijfeld gezien dat een aantal van de in het schema genoemde aanleidingen van aan eer gerelateerd geweld ook in de werkdefinitie van Ferwerda en Van Leiden (2005: 42) is opgenomen.

³² In het geval een meisje aan een bepaalde familie als bruid is beloofd, maar zij zelf een andere toekomstige echtgenoot op het oog heeft, zijn er niet twee families bij de zaak betrokken, maar drie.

eerproblemen. Het is slechts bedoeld als een eenvoudig kader om eer in de relationele sfeer te kunnen duiden.

Hieronder wordt casuïstiek gepresenteerd, die te maken heeft met die eerste fase, de periode van het ongehuwd zijn, waarin wordt uitgekeken naar een geschikte huwelijkskandidaat. Gedurende de loop van de pilot zijn van alle mogelijke eerschendingen, die in het schema bij de eerste periode zijn genoemd, in de politiepraktijk aangetroffen. Omwille van de ruimte wordt hier echter slechts een tweetal voorbeelden gepresenteerd. De eerste casus heeft te maken met angst voor het beschadigen van de eigen reputatie.

Casus: Naar de disco

Een 18-jarig Marokkaans meisje heeft in het geheim een vriendje, waarmee ze al een paar keer stiekem naar de disco is geweest. Een goede vriendin, waarin het meisje veel vertrouwen had, is van deze relatie op de hoogte. Deze vriendin dreigt nu uit de school te klappen: zij wil de ouders van het meisje inlichten over de relatie. Ze heeft al het een ander verteld aan een oudere broer van het meisje. Het meisje is bang dat wanneer haar ouders alles aan de weet komen, zij terug zal worden gestuurd naar Marokko.

Wellicht is het meisje bang dat als haar ouders op de hoogte worden gebracht van haar relatie, er getwijfeld zal gaan worden aan haar eerbare staat. Interessant in deze is ook, dat een vriendin een actieve rol heeft gespeeld bij het uitlekken van het geheim van het meisje.³³

De volgende casus laat zien dat er spanning ontstaat zodra de keuze van het individu niet overeenkomt met die van de familie.

Casus: Het kiezen van een partner

Een jonge Turkse vrouw heeft sinds twee jaar een relatie met een Turkse jongen in Turkije. Een maand geleden is haar echter een huwelijksaanzoek gedaan door een neef. Voor haar ouders is de neef de ideale schoonzoon. De vrouw ziet dat echter niet zitten en op een dag is ze niet thuis gekomen. Haar broer heeft vervolgens bij de politie aangifte gedaan van vermissing. Een paar dagen later werd echter duidelijk dat de vrouw gevlucht was naar haar vriend in Turkije.

³³ In de vorige tussenrapportage (2005 B) werd in de checklist (bijlage 3 van deze rapportage) al uitvoerig aandacht besteed aan de gevaren van het uitlekken van geheimen. In paragraaf 4.3 werd stil gestaan bij het punt dat vrouwen niet alleen slachtoffer kunnen worden van aan eer gerelateerd geweld, maar dat de literatuur en de praktijk ook leren dat vrouwen actief als dader, mededader of medeplichtige bij (voorbereidingen van) aan eer gerelateerd geweld betrokken kunnen zijn. In principe laat ook deze casus zien hoe een vrouw door een andere vrouw in gevaar is gebracht.

Tijdens de pilot hebben de betrokken politieagenten ook voorbeelden gevonden van alle mogelijke aanleidingen voor eerschendingen, zoals die in de tweede kolom van het schema zijn weer gegeven. De volgende casus laat zien hoe moeilijk het soms kan zijn om een relatie officieel te bezegelen: soms wordt er zelfs in het geheim getrouwd.

Casus: Hertrouwen na een echtscheiding

Een Turkse man komt naar Nederland om met zijn Turkse vrouw te trouwen. Tijdens zijn huwelijk staat de man echter bloot aan mishandelingen door zijn schoonfamilie. Uiteindelijk besluit hij te gaan scheiden. De voormalige schoonfamilie wil niet dat hij zijn kinderen nog ziet en wil ook niet dat hij opnieuw in het huwelijk treedt. De man heeft inmiddels een nieuwe partner en hij besluit in het geheim met haar te trouwen. De man is echter bang voor dodelijk geweld jegens hem van de kant van zijn ex-schoonfamilie.

De onderstaande casus illustreert net als de vorige casus de eerder geplaatste opmerking dat niemand alleen met zijn partner trouwt: de bruid en de bruidegom krijgen er elk een nieuwe familie bij. Een scheiding – en daarmee zijn we gekomen in de derde fase volgens het schema – betekent echter niet dat de banden met de voormalige schoonfamilie zomaar verdwenen zijn.

Casus: Twee families

In verband met zijn op handen zijnde huwelijk komt een 17-jarige man naar Nederland. Hij trouwt hier met zijn achternichtje en samen krijgen zij drie kinderen. Het is echter geen gelukkig huwelijk. Er ontstaan onder andere problemen omdat de man niet goed uit de voeten kan met zijn inwonende schoonmoeder. Op een gegeven moment besluit hij een punt achter het huwelijk te zetten. Zowel zijn eigen familie als zijn schoonfamilie aanvaarden de echtscheiding niet. Alle partijen zijn van mening dat hij gewoon terug moet gaan naar zijn vrouw. Van zijn schoonfamilie ontvangt hij dreigtelefoontjes en sms-jes.

De derde fase is die, waarin relaties officieel bezegeld zijn. In de schematische weergave van mogelijke aanleiding van eerschendingen in relaties zijn in de derde kolom meer mogelijkheden genoemd. Hier wordt echter een beperkt aantal voorbeelden gegeven. De eerste casus heeft betrekking op het verlaten van de huwelijkspartner.

Casus: Een vrouw verlaat haar man

Een Turkse vrouw kan niet goed overweg met haar schoonmoeder. Ze kunnen elkaar niet ontlopen, omdat in ze in hetzelfde huis wonen. Bij conflicten heeft de vrouw voortdurend het gevoel dat haar echtgenoot partij kiest voor zijn moeder. De vrouw besluit de echtelijke woning met haar twee kinderen te verlaten. Deze stap valt niet in goede aarde bij haar man en schoonmoeder. De vrouw vreest dat de familie van haar man in staat is geweld tegen haar te gebruiken. Bovendien is ze bang dat haar schoonfamilie haar kinderen zal trachten af te pakken.

Tijdens een huwelijk kunnen eergevoelens ook geschonden worden door overspel, zoals de twee volgende voorbeelden laten zien.

Casus: Een overspelige vrouw

Een Marokkaanse getrouwde vrouw heeft een minnaar. Door de politie is (in verband met een ander onderzoek) een telefoongesprek getapt, waaruit blijkt dat de moeder en de broer overleg voeren over de vraag wat zij met de vrouw aan moeten: haar verstoppen, beheksen of zouden ze een auto-ongeluk kunnen insceneren? Wat moet er eigenlijk met haar minnaar gebeuren?

Casus: Een overspelige man

Een Turkse man wordt neergestoken in zijn woning, maar hij is niet genegen de politie van veel informatie omtrent het gebeurde te voorzien. Stukje bij beetje wordt duidelijk dat de man naar alle waarschijnlijkheid door zijn eigen vader (en wellicht ook broers) is neergestoken. Het slachtoffer had namelijk een buitenechtelijke relatie met een gescheiden vrouw. Bovendien was de echtgenote van het slachtoffer, zijn nichtje, zwanger. De vader had de man al meerdere malen de wacht aan gezegd en min of meer van hem geëist dat hij de affaire zou beëindigen.

5.2 De dynamiek van eer

Al eerder is aangegeven dat 'eer' een dynamisch begrip is. 'Eer' gaat als het ware met zijn tijd mee en ontwikkelt zich verder tegen de achtergrond van veranderingen in de maatschappelijke context. Aan de hand van drie voorbeelden wordt dit hieronder verder geïllustreerd. De voorbeelden hebben betrekking op het gebruik van moderne communicatiemiddelen, inzet van de media en op de relaties tussen autochtonen en allochtonen.

Internet en andere moderne communicatiemiddelen

In een aantal zaken is gebleken dat moderne, *high tech* communicatiemiddelen een belangrijke rol hebben gespeeld. Zo bleken bijvoorbeeld enkele meisjes met behulp van internet ongeoorloofd contact te hebben gelegd met jongens. Toen familieleden van deze meisjes ontdekten dat hun vrouwelijke familieleden via een *chatbox* zonder toezicht met jongens converseerden, werd dat als oneervol gedrag bestempeld. Deze virtuele contacten hadden voor de familie bij wijze van spreken dezelfde negatieve lading als een illegale ontmoeting tussen geliefden in het dorp in het land waar de familie oorspronkelijk vandaan komt.

Tevens heeft de politie inmiddels waargenomen dat het gebruik van mobiele telefoontjes met fotocamera's veel leed kan aanrichten.

Casus: Digitale foto's

Met behulp van een mobiele telefoon worden foto's gemaakt van een meisje, dat zich aan het omkleeden is in de kleedkamer van een sportgelegenheid. Vervolgens wordt dit beeldmateriaal via e-mail verspreid. De familie van het meisje krijgt hier lucht van en neemt de situatie hoog op.

Bovenstaande voorbeelden laten zien dat door onder andere internet, mobiele telefonie en e-mail de deur virtueel op een kier wordt gezet, waardoor het voor individuen enerzijds relatief makkelijker wordt om activiteiten te ontplooiën (zoals het leggen van contacten), die onder het zicht van de eigen *ingroup*³⁴ nooit zouden zijn getolereerd. Anderzijds vereenvoudigen deze moderne communicatiemiddelen ook de snelheid, waarmee voor de *ingroup* belangrijke geheimen kunnen worden verbreid, met als gevolg dat eergevoelens worden beschadigd. Tevens kunnen deze technieken worden ingezet om waarschuwingen of dreigingen te uiten. Zo is bijvoorbeeld in de casus 'Twee families' (paragraaf 5.1) gebruik gemaakt van sms-berichten om een familielid onder druk te zetten.

Inzet van de media

Men zou (autochtone) Nederlandse burgers kunnen typeren als mondig. Een kenmerk hiervan is, dat burgers, bij misstanden in hun persoonlijke situatie, zo nu en dan ook de media inzetten om aandacht te genereren voor hun problematiek. In erezaken is dat in principe geen voor de hand liggende oplossing. Door inzet van de media wordt informatie immers publiek en is geheimhouding van bepaalde zaken onmogelijk geworden. Toch zijn er wel eens erezaken, waarbij betrokkenen proberen de regie in eigen handen te krijgen

³⁴ Zie paragraaf 3.4 over kritieke sociale grenzen in de tweede tussenrapportage (2005 B) van deze pilot.

door via de media aandacht voor hun probleem te vragen. De volgende casus is hiervan een voorbeeld.

Casus: Inzet van media

Een jonge vrouw uit een Noord-Afrikaanse gemeenschap heeft al jaren een relatie met een Nederlands jongen. Sinds een jaar hebben haar ouders weet van deze relatie. De vrouw wordt nu thuis kort gehouden en haar familie heeft haar verboden om nog contact met de Nederlandse vriend te onderhouden. Hoewel haar ouders van plan zijn haar uit te huwelijken aan een neef, wil ze toch niet van huis weg lopen. Op allerlei manieren heeft ze getracht om verzoenend en bemiddelend op te treden ten einde een opening te creëren, zodat haar ouders zich toch openstellen voor haar Nederlandse vriend. Omdat de jonge vrouw praktisch ten einde raad is, overweegt ze om haar ouders op andere gedachten te brengen met behulp van aandacht in de media voor haar verhaal.

Dit is een gevaarlijke strategie. Door een pijnlijk verhaal in de openbaarheid te brengen, worden alle verhoudingen op scherp gezet: het gebeurde is immers onomkeerbaar. Door de media kan een verhaal bovendien zo groot worden, dat het onmogelijk nog ontkend kan worden of als gerucht kan worden afgedaan.

Autochtoon en allochtoon

De politie wordt niet alleen geconfronteerd met eezaken die zich uitsluitend in (gesloten) etnische gemeenschappen afspelen. Er is ook casuïstiek, waarbij contact tussen autochtonen en allochtonen een extra dimensie aan de eekwestie heeft gegeven.

Casus: Fatale liefde

Een gescheiden Turkse man heeft al jaren een Nederlandse vriendin. De man is zowel naar zijn Turkse ex-vrouw als naar zijn vriendin erg jaloers. De Nederlandse vrouw ervaart de relatie steeds meer als benauwend. Ze maakt het diverse malen uit, maar telkens weet haar vriend haar toch weer over te halen met de relatie door te gaan. Op een gegeven moment wordt de vrouw echter verliefd op een andere man en besluit nu definitief een punt achter deze knipperlichtrelatie te zetten. Haar ex-vriend accepteert dit echter niet en steekt haar neer. De vrouw bezwijkt aan haar verwondingen.

Hoewel er van de kant van de autochtone partner vaak wel blijkt, dat er begrip is voor het feit dat familieleden van de allochtone partner een dergelijke relatie en partnerkeuze onacceptabel vinden, leert de praktijk dat autochtonen – zowel in heteroseksuele als in homoseksuele relaties - soms de reikwijdte en de implicaties van het schenden van

oeropvattingen over het hoofd zien of onderschatten. Daarmee kunnen zij zichzelf en hun partner in gevaar brengen.

6 Conclusies en aanbevelingen

In de eerste paragraaf komen de conclusies aan bod en in de tweede paragraaf wordt stil gestaan bij een aantal aanbevelingen.

6.1 Conclusies

In deze laatste rapportage wordt nog eens nagelopen in hoeverre de bij de start van de pilot gestelde doelen zijn gerealiseerd. In het nu volgende worden deze doelstellingen puntsgewijs nagelopen.

- Het komen tot een beschrijving van de manier waarop aan eer gerelateerde zaken worden aangepakt.

Bij het realiseren van deze doelstelling is met name gekeken naar de wijze van werken in de twee pilot-regio's. De in de regio Haaglanden geformaliseerde Unit MEP had daarin een leidende rol. In de eerste tussenrapportage (2005 A) is onder andere ingegaan op de wijze waarop de Unit MEP in Haaglanden is georganiseerd en hoe deze Unit ondersteuning biedt met betrekking tot multiculturele zaken in het algemeen en aan eer gerelateerde zaken in het bijzonder. De grote (specialistische) inzet die van deze Unit gevraagd wordt, maakt dat een dergelijke Unit beter gerealiseerd kan worden in een groot korps, zoals dat van politie Haaglanden. Voor kleinere korpsen zal het in de praktijk veel moeilijker zijn om capaciteit en middelen vrij te maken voor dit type specialistische afdeling.

Zowel in de eerste als in de tweede tussenrapportage (2005 A; 2005 B) is uitvoerig stil gestaan bij de manier waarop mogelijke aan eer gerelateerde zaken bij de Unit MEP terecht komen. In de tweede rapportage is bovendien ingegaan op manieren waarop mogelijk aan eer gerelateerd geweld herkend en begrepen kan worden.³⁵ Daarnaast is in deze eindrapportage ruimte gereserveerd voor de beschrijving van operationele aspecten van het politiewerk met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld, waarbij ook aandacht is besteed aan (kwaliteits)eisen die aan politiepersoneel dienen te worden gesteld. In de checklist is aandacht besteed aan de opzet van een plan van aanpak. In deze is vooral gewezen op het vergaren van gedegen informatie en op het inschakelen van deskundigen via de Unit MEP.

³⁵ Zie paragraaf 2.1 en paragraaf 5.2 in de tweede tussenrapportage (2005 B), waarin stil wordt gestaan bij de 'rode vlaggen' en de checklist.

- Het komen tot een voorstel voor een adequate registratie van problemen met betrekking tot eerwraak en aan eer gerelateerd geweld.

Zowel in de tussenrapportages (2005 A; 2005 B) als in deze eindrapportage is telkens gewezen op complicaties en risico's verbonden aan het ontwikkelen van een registratie voor aan eer gerelateerde zaken.³⁶ Samenvattend komt het er op neer dat het vullen van een registratie een complexe aangelegenheid is, waarvoor veel achtergrondkennis nodig is van zowel culturele aspecten rondom eer als van de bevoegdheden en werkwijzen van de politie. Gebleken is dat het onderwerp zich meer leent voor een kwalitatief dan voor een kwantitatief onderzoek. Daarnaast dienen gebruikers van gegevens uit een dergelijke registratie zich goed te realiseren, dat deze door de politie gegenereerde overzichten vooral inzicht bieden in de activiteiten van de politie op dit terrein en niet in de totale omvang van de problematiek. Immers niet alle zaken raken bij de politie bekend (*dark number*).

- Het verkrijgen van inzicht op basis van analyse van gegevens uit de registratie.

In de tweede tussenrapportage (2005 B) en in dit eindverslag is een aantal casussen gepresenteerd. Uit deze door de politie verzamelde voorbeelden is gebleken hoe divers en ingewikkeld aan eer gerelateerd geweld kan zijn. In de tweede rapportage is met name aandacht besteed aan de complexe relatie tussen huiselijk en aan eer gerelateerd geweld. Daarnaast zijn ook populaire beelden en misvattingen aan bod gekomen omtrent de verschillende rollen van mannen en vrouwen in erezaken. De praktijk en de gepresenteerde casuïstiek maken duidelijk, dat mannen niet alleen als dader maar ook als slachtoffer bij erezaken betrokken kunnen zijn. Vrouwen komen lang niet altijd uitsluitend als slachtoffer in beeld. Zij kunnen actief betrokken zijn bij (gewelddadige) vormen van eerherstel. In deze eindrapportage is nog eens de vinger gelegd op de dynamiek van eer. In dit verband is onder meer gewezen op de rol van internet en moderne communicatiemiddelen, die onder meer nieuwe mogelijkheden bieden voor het doen uitlekken van belangrijke aan eer gerelateerde geheimen en het doen uiten van bedreigingen. Ook is in deze ingegaan op erezaken, waarbij zowel autochtonen als allochtonen zijn betrokken.

³⁶ Zie in deze vooral paragraaf 6.1 in de tweede tussenrapportage (2005 B).

- Het verbreiden van kennis over aan een gerelateerde zaken en de registratie hiervan onder politieagenten en het ontwikkelen van een overdraagbare aanpak.

Gedurende de gehele looptijd van de pilot is veel tijd en aandacht besteed aan het geven van voorlichtingen aan niet alleen politieagenten maar ook aan voor de politie belangrijke (keten)partners. In dit verband kan onder meer gedacht worden aan het Openbaar Ministerie en de vrouwenopvang. Tussentijds opgedane bevindingen en nieuwe inzichten zijn telkens in de presentaties verwerkt. Tevens zijn er contacten gelegd met de Nederlandse Politie Academie (NPA) om standaard ruimte te creëren voor aan een gerelateerd geweld in het politieonderwijs.

- Verbetering van de signalering van aan een gerelateerde delicten zoals eerwraak.

Ten einde politieambtenaren een aantal concrete (analytische) handvatten te geven voor het begrijpen en opzetten van een aanpak zijn zogenaamde 'rode vlaggen' ontwikkeld. In de tweede tussenrapportage (2005 B) is beschreven hoe dergelijke vlaggen politieambtenaren alert kunnen maken op mogelijk aan een gerelateerd geweld. Na het herkennen van een dergelijke vlag kan met behulp van de checklist dieper worden ingezoomd op de betreffende kwestie. Zoals hiervoor reeds werd beschreven, is in verschillende voorlichtingsbijeenkomsten binnen en buiten de politie aan deze aspecten uitvoerig aandacht besteed.

Terugkijkend kan gesteld worden dat in de pilot aan de realisatie van al deze doelen is gewerkt. Enige terughoudendheid is echter op zijn plaats: met het afsluiten van de pilot kan niet gesteld worden, dat de problematiek rond aan een gerelateerd geweld vanuit de optiek van de politie is opgelost (dat was overigens ook geen gesteld doel). Het is dan ook wenselijk dat binnen de politie de komende jaren voortdurend aandacht zal worden besteed aan deze complexe problematiek en daarbij behorende taken en verantwoordelijkheden van de politie.

6.2 Aanbevelingen

Uit de hiervoor beschreven conclusies komt naar voren, dat met het afronden van de pilot de discussie over aan een gerelateerd geweld allerminst kan worden afgerond. In

deze paragraaf wordt tot slot een aantal aanbevelingen gedaan op het terrein van de informatiehuishouding en analyse van oorzaken. Wenselijk is:

- Voortdurende aandacht voor kwaliteit van informatie

Meer inzicht in de problematiek kan alleen verkregen worden op basis van goede informatie. In de loop van de pilot zijn daartoe instrumenten aangereikt: het werken met de 'rode vlaggen' en de checklist. Door de Unit MEP is hard gewerkt aan het geven van voorlichting over het gebruik van deze instrumenten en het vastleggen van informatie die met behulp hiervan verzameld wordt. Het verdient aanbeveling om deze activiteiten te continueren.

- Aandacht voor verdiepende analyses

Het is begrijpelijk dat in het publieke debat behoefte bestaat aan cijfermatige informatie ten aanzien van een gerelateerd geweld. Dat neemt echter niet weg, dat gezien de dynamische aard van de eerproblematiek, ook behoefte bestaat aan verdiepende analyses, die de werking van mechanismen met betrekking tot een begrijpelijk maken.

Literatuurlijst

Eck, C. van, *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 2001.

Fallers L.A. & M.C. Fallers, Sex roles in Edremit, in: Peristiany, J.G. *Mediterranean family structures*, Cambridge, Cambridge University Press: 1976: 243-260.

Ferwerda, H. & Leiden, I. van, *Eerwraak of eerge relateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2005.

Gemert, F. van, *Ieder voor zich. Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*, Amsterdam: Het Spinhuis: 1998.

Goffman, E., *The presentation of self in everyday life*, Londen: penguin Books, 1990.

Groen, M. (red.), *Oog om oog. De mooiste verhalen over wraak*, Amsterdam: Prometheus, 2000.

Jamous, R., From the death of men to the peace of God. Violence and peace-making in the Rif, in: Peristiany, J.G. & Pitt-Rivers, J. (eds.), *Honor and grace in anthropology*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992: 167-191.

Janssen, J. Morabet, M., Bos, R. & Timmer, W., m.m.v. Barut, N. & Dijkman, G., *De eerste tussenrapportage pilot 'Eer gerelateerd geweld'*, Den Haag: Politie Haaglanden, 2005 A.

Janssen, J. Morabet, M. & Timmer, W., m.m.v Van Eck, C., Barut, N. & Dijkman, G., *Pilot eer gerelateerd geweld in Haaglanden en in Zuid-Holland-Zuid. Tweede tussenrapportage*, Den Haag: Politie Haaglanden, 2005 B.

Kagitcibasi, C., *Sex roles, family and commUnity in Turkey*, Indiana: Indiana University Turkish studies 3, 1982.

Keessing, R.M., *Kin groups and social structure*, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1975.

Poelert, B. & Dikken, S. (red.), *LECD beleidsplan diversiteit Nederlandse politie 2005-2007*, Apeldoorn: Landelijk ExpertiseCentrum Diversiteit, 2005.

Poot, C.J. de, Bokhorst, R.J., Koppen, P.J. van & Muller, E.R., *Rechercheportret. Over dilemma's in de opsporing*, Alphen aan den Rijn: Kluwer, 2004.

Torre, E. J. van der, Schaap, L. et al., *Ernstig eerge relateerd geweld: een casusonderzoek*, Den Haag: COT, 2005.

**Bijlage 1 Overzicht van voorlichtingsactiviteiten binnen
Politie Haaglanden en Zuid-Holland-Zuid van
oktober 2005 tot maart 2006**

Nr.	Registratiedatum ³⁷	Activiteit	Toelichting	Korps ³⁸	Bereik
1	4-10-2005	Presentatie voor collega's van politie Brussel, België.	Informatie over de Unit MEP en de pilot eer gerelateerd geweld.	H	24
2	6-10-2005	4 workshops op de Nationale Innovatie en Kwaliteit (NIK)- themadag.	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	70
3	11-10-2005	Presentatie voor collega's van politie Brussel, België.	Informatie over de Unit MEP en de pilot eer gerelateerd geweld.	H	24
4	12-10-2005	Presentatie voor collega's van bureau Westland	Informatie over de Unit MEP en de achtergronden van aan eer gerelateerd geweld.	H	25
5	18-10-2005	Presentatie voor de recherche aan bureau De Heemstraat	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	25
6	18-10-2005	Presentatie voor het Management Team van bureau De Heemstraat	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	10
7	18-10-2005	Presentatie voor collega's van politie Brussel, België.	Informatie over de Unit MEP en de pilot eer gerelateerd geweld.	H	24
8	9-11-2005	Presentatie voor de recherche aan bureau Laak	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	20
9	11-11-2005	Presentatie bij Politie Zuid-Holland Zuid	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	35
10	22-11-2005	Presentatie voor collega's van bureau Rijswijk	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	22
11	28-11-2005	Presentatie voor collega's van bureau Rijswijk	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	8
12	7-12-2005	Presentatie voor collega's	Informatie over aan	H	12

³⁷ Doorgaans komt de registratiedatum overeen met de datum waarop de activiteit heeft plaatsgevonden.

³⁸ 'H' staat voor activiteiten uitgevoerd door Haaglanden en 'ZHZ' voor Zuid-Holland-Zuid.

		van bureau Westland	eer gerelateerd geweld en de checklist.		
13	18-1-2006	Presentatie voor collega's van bureau Delft	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	12
14	19/20-1-2006	Tweedaagse voor taakaccenthouders, contactfunctionarissen en ketenpartners	Informatie over aan eer gerelateerd geweld en de checklist.	H	36

Bijlage 2 Overzicht van netwerkactiviteiten van oktober 2005 tot maart 2006

Nr.	Registratiedatum ³⁹	Activiteit	Toelichting	Korps ⁴⁰
1	3-10-2005	Presentatie voor de vrouwenopvang in Den Haag.	Informatie over eer gerelateerd geweld en de checklist.	H
2	1-12-2005	Presentatie voor het jeugdparket te Rotterdam	Onderwerpen: Unit MEP, Antillianen en eergerelateerd geweld.	H
3	12-11-2005	Presentatie over geweld en cultuur voor Haagse vrouwen	Deze bijeenkomst werd georganiseerd door verschillende welzijnsorganisatie en groepen van culturele/etnische signatuur.	H
4	8-12-2005	Presentatie over onderzoek naar aan eer gerelateerd geweld	Bijeenkomst van politie-onderzoekers bij politie Amsterdam-Amstelland.	H
5	3-1-2006	Presentatie voor de vrouwenopvang in Friesland	Een presentatie naar aanleiding van het verschijnen van de tweede tussenrapportage.	H
6	16-1-2006	Toelichting checklist bij het Ministerie van Justitie	In het kader van de ontwikkeling van het protocol eerwraak is de werkwijze rond de checklist eer gerelateerd verder toegelicht.	H
7	23-1-2006	Presentatie bij een management team bij politiekorps Amsterdam-Amstelland	Een presentatie over de achtergronden van de pilot en aan eer gerelateerd geweld.	H
8	1-2-2006	Presentatie in het regionaal college van Haaglanden	Een presentatie over de achtergronden van de pilot en aan eer gerelateerd geweld.	H
9	6-2-2006	Presentatie bij de politie in Flevoland	Een presentatie over de achtergronden van de pilot en aan eer gerelateerd geweld.	H
10	10-2-2006	Presentatie bij de politie in Utrecht	Een presentatie over de achtergronden van de pilot en aan eer gerelateerd geweld.	H
11	27-2-2006	Bijeenkomst van het interdepartementale	De korpschef van politie Haaglanden	H

³⁹ Doorgaans komt de registratiedatum overeen met de datum waarop de activiteit heeft plaatsgevonden.

⁴⁰ 'H' staat voor activiteiten uitgevoerd door Haaglanden en 'ZHZ' voor Zuid-Holland-Zuid.

		Programma Eer gerelateerd geweld	heeft aan deze bijeenkomst deelgenomen.	
--	--	-------------------------------------	---	--

Bijlage 3 De checklist

De checklist is een eenvoudig instrument dat door politieagenten kan worden gebruikt wanneer zij met verdachte en ingewikkelde casuïstiek te maken krijgen. Als een politieagent geconfronteerd wordt met een casus, waaraan op het eerste gezicht de nodige haken en ogen lijken te zitten, kan hij of zij met behulp van de checklist de voorliggende situatie in kaart brengen. De checklist is een vragenlijst, die helpt bij het in kaart brengen van verschillende 'verhaallijnen' in één casus.

De checklist is grotendeels gebaseerd op kennis,⁴¹ die reeds binnen politie Haaglanden aanwezig was. Na overleg met representanten van de vrouwenopvang zijn nog enkele aanvullingen gedaan. De checklist bestaat uit een aantal blokken:

- De melding
- Aard van het probleem
- Relevante vragen: personalia
- Relevante vragen: sociale en economische achtergronden
- Relevante vragen: ervaringen met geweld
- Het maken van een plan van aanpak
- Items met betrekking tot het politiewerk: het horen van verdachten en het gebruik van tolken
- Items met betrekking tot het politiewerk: vastleggen en doorgeven van informatie

De melding

Als iemand aan het bureau komt om melding te maken van een situatie, waarin eer vermoedelijk een belangrijke rol speelt, dan is het zaak dat de dienstdoende agent de zaak serieus neemt en de nodige aandacht besteedt aan de melder. In schema 1 is dit bondig weergegeven.

Schema 1

De melding

- Neem de tijd voor een uitgebreide intake.
- Zoek een rustige ruimte.
- Neem de melder serieus en geef hem/haar aandacht.
- Stuur de melder nooit weg.

⁴¹ Circa vijf jaar geleden is projectleider Timmer begonnen aan een eerste versie van de checklist. In de loop der jaren is dit instrument steeds verder aangevuld. De hier gepresenteerde versie is de meest recente.

Het heeft meestal geen zin om vermoedens over eer als motief te benoemen. De melder zal ze niet rechtstreeks bevestigen. De uitgebreide intake kan wel inzicht geven in het mogelijke motief. Eer is een ingewikkeld iets, waarover lang niet altijd makkelijk gesproken wordt. Bovendien is in veel gemeenschappen de politie de laatste instantie, waar mensen zich toe wenden als ze een probleem hebben. Geef melders dan ook nooit de boodschap mee, dat het druk is en dat ze later terug moeten komen. Vaak hebben melders alle moed moeten verzamelen om naar de politie te gaan.

Aard van het probleem

Vraag de melder een beschrijving van het probleem te geven: waarvoor is men bang, wie zijn er bij betrokken en wie heeft weet van het probleem? Het is niet altijd verstandig om hier gelijk mee te beginnen. Soms zijn melders zo nerveus of ongerust, dat het wellicht beter is om eerst met meer eenvoudige vragen (bijvoorbeeld vragen naar de personalia) te beginnen, zodat de melder aan de gespreksituatie kan wennen. Het kan echter ook zo zijn, dat de melder meteen ter zake wil komen en gelijk de essentie van het probleem schetst. Het is heel belangrijk om goed rekening te houden met emoties van betrokkenen: hebben vermoedelijke aanzetters tot aan eer gerelateerd geweld bijvoorbeeld het gevoel dat zij in hun volste recht staan? Stralen betrokkenen angst uit? Let dus goed op attitude en emoties, want deze kunnen inzicht geven in motieven en beweegredenen van betrokkenen.

De hier gepresenteerde checklist is in principe bedoeld voor problemen met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld. Na toepassing van de checklist kan echter blijken dat het niet om aan eer gerelateerd geweld gaat, maar om een andersoortig probleem. Houd daar rekening mee! Schema 2 biedt een overzicht.

Schema 2

Vaststelling van het probleem

- Wat is het probleem?
- Waarvoor is de melder concreet bang? Wat is met andere woorden het ergste dat er zou kunnen gebeuren?
- Wat is de houding en welke emoties tonen betrokkenen?
- Wie zijn bij het probleem betrokken?
- Wie zijn van het probleem op de hoogte?
- Zijn er mensen die absoluut niet op de hoogte mogen komen van het probleem?

Relevante vragen: personalia

In eerste instantie zal de melder naar de personalia van alle betrokkenen worden gevraagd. Houd er echter rekening mee dat meerderjarigheid niet voor iedereen

begint bij het 18e levensjaar. Een vrouw is in sommige culturen minderjarig zolang zij ongehuwd is. Bij melding van vermissing van een ongehuwde 25 jarige vrouw, kan dit dus betekenen, dat het in de ogen van de melder gaat om een uiterst kwetsbare vrouw, die de grootste mogelijke bescherming nodig heeft. Ga in het eerste contact actief op zoek naar informatie. Als de betrokkenen niet alle antwoorden weten, vraag dan naar iemand anders (metgezel/vertrouweling), die de informatie wèl kan geven. Maak verder zoveel mogelijk kopieën van documenten. Als de documenten niet direct voorhanden zijn, laat ze dan door de betrokkenen op een later tijdstip brengen.

Schema 3

Personalia

- Noteer naast de familienaam ook de meisjesnamen van vrouwen (echtgenotes, (schoon)moeders, (schoon)zussen.
- Vraag naar de burgerlijke staat van betrokkenen (maak een kopie).
- Noteer de geboorteplaats- en land. Vraag naar de streek en provincie en (bekende) steden in de buurt. Vraag ook de oorspronkelijke en huidige adressen in het land van herkomst en eventuele latere (stedelijke) adressen.
- Noteer de nationaliteit (maak een kopie).
- Vraag naar de verblijfsstatus: vergunning tot verblijf, welke soort, tijdelijk/afhankelijk of visum kort verblijf (maak een kopie).

Relevante vragen: sociale en economische achtergronden

Vragen naar sociale achtergronden van alle betrokkenen hebben niet alleen betrekking op de omstandigheden in Nederland, maar ook op die in het land van herkomst. Bij sociale en economische achtergronden van betrokkenen kan onder meer gedacht worden aan de genoten opleiding, arbeidsverleden en de financiële staat. Verder is het van belang om navraag te doen naar het bestaan van verschillende opvattingen onder de betrokkenen ten aanzien van normen en waarden. In dit verband kan onder meer gedacht worden aan opvattingen ten aanzien van (homo)seksualiteit, opvoeding, uiterlijk, man-vrouw verhoudingen of uitgaven. Diegene, die de vragen stelt moet wel alert zijn op sociaal wenselijke antwoorden: het kan goed zijn, dat een betrokkene niet vertelt wat hij of zij echt denkt, maar een antwoord geeft, waarvan hij of zij denkt dat het de vragensteller wel zal bevallen. De volgende onderwerpen dienen in ieder geval aan bod te komen:

Schema 4

Vragen over sociale en economische achtergronden

- Wat is Uw hoogst voltooide opleiding in Nederland en/of in het land van herkomst?
- Verricht U momenteel betaald werk? Zo ja, waar..... Zo nee, kunt U iets vertellen over Uw arbeidsverleden?
- Verrichten andere betrokkenen/familie momenteel betaald werk? Zo ja, waar..... Zo nee, kunt U iets vertellen over hun arbeidsverleden?
- Hoe is Uw financiële situatie? Kunt U goed rondkomen of zijn er problemen?
- Hoe is de financiële situatie van Uw familie? Kunnen zij goed rondkomen of zijn er problemen?
- Wie neemt de beslissingen in Uw familie?
- Vraag naar de geloofsovertuiging (welke religie, stroming).
- Naar welke moskee/gebedshuis gaat U zelf?
- Welk gebedshuis bezoeken Uw familieleden?
- In welke openbare gelegenheden (denk bijvoorbeeld aan een buurthuis, koffiehuis of een sportschool) komt U zelf vaak?
- In welke openbare gelegenheden (denk bijvoorbeeld aan een buurthuis, koffiehuis of een sportschool) komen Uw familieleden?
- Verschillen de opvattingen binnen de familie?

Relevante vragen: ervaringen met geweld

Er dient niet alleen inzichtelijk te worden gemaakt, waarmee het potentiële slachtoffer op dit moment wordt bedreigd. Eerdere gewelddadige ervaringen zijn ook relevant. Het kan zowel om fysiek (onder meer slaan, schoppen, duwen, opsluiting, bedreiging (met wapens) of het dwingen tot innemen van medicijnen en/of drugs) als geestelijk (uitschelden, vernedering, chantage, het bedreigen van familieleden, belaging) geweld gaan. Hoe hebben de betrokkenen in het verleden op dit geweld gereageerd? Hierin kan een sleutel liggen voor de oplossing van het gerezen probleem. Reacties uit het verleden kunnen aangeven, hoe wel of niet met de actuele dreiging moet worden omgegaan. Daarnaast dient te worden nagegaan of de politie informatie over eerdere incidenten in de eigen informatiesystemen terug kan vinden. Tot slot is het ook zaak, als er in het verleden gewelddadige ervaringen zijn opgedaan, door te vragen naar kenmerken van de daders: zijn zij (vuur)wapen gevaarlijk? Verkeren ze in het criminele milieu? Gebruiken ze drugs of is er sprake van psychische stoornissen?

Schema 5

Ervaringen met geweld

- Waarmee wordt bedreigd?
- Sinds wanneer wordt er bedreigd?
- Is er in het verleden geweld toegepast? Zo ja in welke vorm, door wie en tegen wie was dit geweld gericht? Zijn die incidenten/antecedenten bij de politie bekend?
- Vraag door naar achtergronden en specifieke kenmerken van de geweldpleger(s).
- Hoe is op eerdere gewelddadige ervaringen door de betrokkenen gereageerd?

Het maken van een plan van aanpak

De problematiek rond aan eer gerelateerd geweld is dermate complex, dat een goed plan van aanpak noodzakelijk is. Overhaaste beslissingen, waarvan op voorhand de mogelijke consequenties niet goed kunnen worden overzien, kunnen een averechts effect hebben. Het is zelfs mogelijk, dat door een niet goed voorbereide aanpak de politie of andere partners onbedoeld zelf de eer van betrokkenen schenden. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan wat er allemaal kan gebeuren, als een tot dan toe goed bewaard geheim door onachtzaamheid van de politie of andere partners uitlekt. Indien dit als een eerschending wordt ervaren, is het probleem verder verergerd. De zaak wordt nog complexer indien betrokkenen de politie of andere partners in de veiligheidszorg hiervoor verantwoordelijk houden. Pogingen om eer te herstellen – waaronder het gebruik van geweld – kunnen zich dan ook tegen medewerkers van de politie en haar partners gaan richten!

Pas na een uitvoerige intake is het mogelijk een redelijke inschatting te maken van de situatie en te bepalen, wat we als politie verder kunnen/moeten doen. Het is van levensbelang, dat er een plan van aanpak wordt bedacht, voordat de politie betrokkenen gaat spreken of eventueel op zoek gaat naar een bemiddelaar. De behandelend politieambtenaar moet er zich ook terdege van bewust zijn, dat hij of zij niet altijd in staat zal zijn om de ingewikkelde problematiek met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld op te lossen. Vaak is doorverwijzing naar een specialist nodig. Er is immers een dynamisch verschijnsel, dat zich in verschillende hoedanigheden voor kan doen. Voor de aanpak van aan eer gerelateerd geweld kan dan ook geen 'recept' worden verstrekt. In elke situatie zal maatwerk moeten worden verricht. Elke stap die de politie zet, zal van tevoren goed doordacht moeten worden, aangezien de consequenties verstrekkend kunnen zijn. Stel, dat – zoals hiervoor beschreven – door onzorgvuldig optreden van de politie een familiegeheim uitlekt. Voor de betrokkenen zijn de gevolgen dan misschien niet te overzien, terwijl de behandelend politieambtenaar zich wellicht van geen enkel kwaad bewust is, omdat hij of zij de gevoeligheden niet (onder)kent. Een andere voorstelbare situatie, die in de praktijk tot grote problemen kan leiden, is, dat automatisch een imam

of een andere geestelijk leider wordt benaderd om in een conflict te bemiddelen, zonder dat hierover overleg is gevoerd met de betrokkenen. De gevolgen kunnen dan desastreus zijn, als blijkt dat het gezag van de leider door de betrokkenen niet erkend wordt.

Alvorens stappen te gaan zetten, is het van het grootste belang dat de verzamelde informatie zo inzichtelijk mogelijk wordt gepresenteerd. Het is handig om een familiestamboom of een ander schema te maken van de onderlinge verhoudingen tussen de betrokkenen. Wie wordt er (vermoedelijk) bedreigd met moord of ontvoering? Waar verblijft het potentiële slachtoffer op dit moment? Wie heeft (waarschijnlijk) de aanzet gegeven tot het plegen van aan eer gerelateerd geweld (intellectuele dader) en wie is (waarschijnlijk) voornemens om dit plan uit te gaan voeren? Hieronder staat een voorbeeld van een dergelijk overzicht.

Schema 6

Relatieschema

Plaats in de familie	Voor -en achternamen	Geboortedatum	Geboorteplaats-, -streek en -land	Werk	Huidige adres
Potentiële slachtoffer, tevens melder	X1	04-04-1974	Plaats X in Nederland	Boekhouder	Slotstraat 2, te X of op een onbekend adres in Turkije
Vader	X2	01-02-1943	Plaats Y in Turkije	Gepensioneerd	Slotstraat 2, te X
Moeder, vermoedelijke dader (intellectueel)	X3	05-03-1945	Plaats Y in Turkije	Geen	Slotstraat 2, te X
Broer	X4	12-10-1967	Plaats Y in Turkije	Geen	Slotstraat 2, te X
Zus	X5	03-05-1970	Plaats X in Nederland	Geen	Slotstraat 2, te X
Echtgenoot van zus	Y1	11-09-1970	Plaats X in Nederland	Docent	Slotstraat 2 te X
Broer	X6	02-03-1969	Plaats Y in Turkije	Kapper	Onbekend adres in Turkije
Broer, vermoedelijke dader (materieel)	X7	05-06-1971	Plaats X in Nederland	Lasser	Slotstraat 2, te X
Ex-man	Z1	01-03-1972	Plaats Y in Turkije		Singel 1, te Z.

Op basis van een dergelijk schema is het veel eenvoudiger om een plan van aanpak op te stellen. Het schema kan nog verder aangevuld worden met andere informatie, zoals de resultaten van controles van alle personalia in de informatiesystemen, waartoe de politie toegang heeft. Eerder werd al aangegeven, dat zaken, waarin aan eer gerelateerd geweld vermoedelijk een rol speelt, niet volgens een standaard aanpak kunnen worden afgedaan. In sommige gevallen kan bemiddeling door mensen uit eigen kring tot een oplossing leiden. Betrokkenen kennen wellicht iemand, die daar voldoende gezag en draagvlak voor heeft. Zoek echter nooit op eigen houtje een bemiddelaar, raadpleeg altijd een deskundige met behulp van de MEP helpdesk. Breng goed in kaart, wat het potentiële slachtoffer graag zou willen. Wil hij of zij het contact met familie of andere betrokkenen handhaven? Is hij of zij bereid het contact te verbreken? Hoe ziet hij of zij de toekomst? Verder is het belangrijk, dat alle betrokkenen en de politie realistische

verwachtingen ten opzichte van elkaar hebben. Het is aan te raden deze afspraken op papier te zetten en ze officieel te laten ondertekenen door de betrokkenen (laat ook de eventuele bemiddelaar tekenen). Ook moet van tevoren goed worden nagedacht over nazorg. In het onderstaande schema is bondig weergegeven aan welke issues globaal gedacht moet worden, voordat er vervolgens een concreet plan van aanpak kan worden gewerkt.

Schema 7

Het maken van een plan van aanpak

- Treed nooit overhaast op.
- Maak een overzicht van de reeds verzamelde informatie.
- Welke (essentiële) informatie ontbreekt?
- Hoe kan die informatie alsnog ingewonnen worden?
- Overschat nooit de eigen kennis: Is er hulp van een specialist of een bemiddelaar nodig? Vraag ondersteuning bij MEP
- Wat wil het potentiële slachtoffer? Hoe ziet hij of zij de toekomst? Kent hij of zij een persoon die geschikt is om te bemiddelen?
- Schep duidelijkheid bij alle betrokkenen over de rol van de politie en andere betrokken partijen en denk goed na over te verlenen nazorg.

Items met betrekking tot het politiewerk: het horen van verdachten en het gebruik van tolken

Elke betrokkene dient apart te worden gehoord. Alleen op die manier voelen partijen zich vrij om te spreken en kunnen nadien de verhalen vergeleken worden. De politieagent, die de zaak behandelt moet alert zijn op de belangen van betrokkenen en de gevolgen van verklaringen. Waarom wordt dat en dat verklaard? Door wie wordt wat verklaard? Wanneer wordt wat verklaard? Daarbij dient ook rekening te worden gehouden met culturele patronen (en gevolgen). Een jong meisje, dat als getuige alles open en eerlijk verklaart, kan daarvoor soms later een hoge prijs betalen. Spreek bij twijfel altijd met een deskundige via de Unit MEP.

Door niet met een tolk te werken die tot de *ingroup* behoort, wordt voorkomen, dat de persoonlijke opvattingen van de tolk het proces beïnvloeden. Dit kan, doordat hij of zij door betrokkene wordt herkend als zijnde van die groep, stroming, familie, waardoor er niet open en eerlijk wordt gesproken. Ook kan een tolk uit de *ingroup* schaamtegevoelens of angst voor roddels oproepen en versterken, waardoor men zwijgt of minder verklaart. Soms kan het niet anders en moet er toch een tolk worden ingezet. Dit speelt bijvoorbeeld in zaken, waar dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Als het tot een proces komt, wil de rechter immers stukken zien, die door een officiële tolk vertaald zijn. Verder is het van belang dat, wanneer er van de diensten van een tolk gebruik wordt

gemaakt, deze niet wordt ingezet als een 'cultuur-specialist', die vanuit de eigen overtuiging de politieambtenaar (ongewild, onbewust of soms moedwillig) een verkeerde richting op stuurt. Let ook goed op, dat de tolk een zo getrouw mogelijke weergave geeft van wat hem verteld is. Dit is natuurlijk moeilijk als de betrokken agent zelf de vreemde taal niet machtig is. Wees echter alert als een tolk zich bij zijn of haar vertalingen frequent bedient van politiejargon of politiek correct Nederlands. Door deze 'extra vertaling' kunnen namelijk belangrijke nuances over het hoofd gezien worden!

Schema 8

Het horen van betrokkenen en het werken met tolken

- Hoor iedere betrokkene apart.
- Houd rekening met de belangen van betrokkenen en de gevolgen van afgelegde verklaringen.
- Gebruik bij voorkeur geen tolk, maar houd rekening met eisen aan bewijsvoering indien het tot een rechtszaak komt.
- Gebruik in overige gevallen een tolk die niet zelf tot de *ingroup* behoort.
- Voorkom dat de tolk als 'cultuur-specialist' gaat optreden of een eigen draai aan de vertaling geeft.
- Laat bij twijfel de vertaling van de tolk controleren door een andere (onafhankelijke) tolk.

Items met betrekking tot het politiewerk: vastleggen en doorgeven van informatie

Het spreekt voor zich: maak altijd een volledige en uitvoerige rapportage (met eventuele processen-verbaal). Doe dit ook, indien het er aanvankelijk naar uitziet, dat de situatie door een gesprek tot rust is gebracht. In die rapportage dient een overzicht te worden gegeven van alle gemaakte afspraken. Er dienen onder meer heldere afspraken te worden gemaakt over het verstrekken van informatie aan bijvoorbeeld wijkagenten en anderen binnen het politieapparaat. In dit verband moet ook duidelijkheid worden verschaft omtrent het verstrekken van informatie aan betrokkenen en derden. Ten einde verwarring te voorkomen, wordt aanbevolen die afspraken schriftelijk vast te leggen. Het gaat hier niet alleen om afspraken tussen collega's onderling, maar ook om afspraken met alle betrokkenen, zoals bijvoorbeeld de melder en zijn of haar achterban of een geestelijk leider, die als bemiddelaar bij de zaak betrokken is.

In Haaglanden is in het basisprocessensysteem Genesys een veld toegevoegd met betrekking tot slachtofferhulp. Bij politie Haaglanden vormt het Bureau Vrijwilligers, waar onder andere de vrijwilligers van slachtofferhulp onder vallen, een onderdeel van de politieorganisatie. Het korps vindt het belangrijk dat slachtoffers van delicten, indien daar behoefte aan bestaat, gebruik kunnen maken van de diensten van slachtofferhulp. Bij zaken met betrekking tot aan eer gerelateerd geweld valt dit echter sterk af te raden. De aan dit bureau verbonden vrijwilligers beschikken niet over de kennis om dergelijke complexe en dikwijls lang slepende zaken goed te kunnen behandelen. Een verkeerde

benadering – zoals reeds eerder werd aangegeven bij het maken van een plan van aanpak - kan desastreuze gevolgen hebben. Bij het vastleggen van informatie – het ‘muteren’ dienen agenten dan ook aan te geven dat bemiddeling van slachtofferhulp niet gewenst is. Men moet er op alert zijn het in Haaglanden verplichte veld ‘slachtofferhulp ja/nee’, dat automatisch op ‘ja’ staat, te wijzigen.

Schema 9

Vastleggen en doorgeven van informatie

- Schrijf een uitgebreide rapportage en voeg kopieën van alle relevante stukken toe.
- Voeg ook een overzicht van alle gemaakte afspraken (met collega’s en alle betrokkenen, maar geen vrijwilligers van slachtofferhulp) toe.

Items met betrekking tot het politiewerk: gebruikmaking van deskundigen.

Eerder is al aangegeven, dat van politieagenten niet verwacht wordt dat zij zaken, waarin aan eer gerelateerd geweld mogelijkwijs een rol speelt, geheel zelfstandig behandelen. Het is raadzaam om een beroep te doen op de helpdesk van de Unit MEP. Er kan onder meer geholpen worden bij het zoeken naar geschikte bemiddelaars en bij het inwinnen van informatie uit oorspronkelijke landen van herkomst. Tevens is er kennis aanwezig met betrekking tot verschillende culturen en de daarbij behorende wetgeving. Er zijn ook checklists beschikbaar over Cultuurverschillen, Intercultureel Horen en Huisbezoeken.

Schema 10

Het inschakelen van de helpdesk MEP

- Het verstrekken van achtergrondinformatie in zaken waar (vermoedelijk) aan eer gerelateerd geweld speelt. In spoedgevallen is de helpdesk dag en nacht bereikbaar.
- Operationele ondersteuning van medewerkers van de Unit MEP.
- Het helpen bij het vinden van geschikte bemiddelaars.
- Het verstrekken van informatie over culture kenmerken (politiek, religie, historie).

Bijlage 4 Een overzicht van opsporingsmethoden

Opsporingsmethoden:

Getuigenonderzoek:	<ul style="list-style-type: none"> -Buurtonderzoek -Passantenonderzoek -Horen van (oog)getuigen -Signalement van de dader gegeven door getuigen -Andere informatie van getuigen met opsporingsindicatie (kenteken, woon-werklocatie etc.) -Naam verdachte gegeven door getuigen -Zoeken naar getuigen via publicatie of opsporingsbericht
Technisch onderzoek:	<ul style="list-style-type: none"> -Vingerafdrukken, handschoensporen -Veiligstellen van sporen of (inbeslagname van) goederen -Foto's van plaats delict, wapens, verwondingen, overig bewijsmateriaal -Huiszoeking
Politiekennis:	<ul style="list-style-type: none"> -Lokale politiekennis; verdachte herkend door politie -Informatie afkomstig van de Criminele Inlichtingeneenheid (CIE) -Koppeling van delicten via ondervraging van verdachte -Identificeren van verdachte via modus operandi -Koppeling van een zaak aan andere delicten (via signalement, modus operandi etc.) -Verdachte opgespoord met ondervraging andere verdachte in zaak -Raadplegen van (politie)bestanden -Verspreiding telexbericht (SIS: signalering van voertuigen, paspoorten etc.) -Interne aandachtvraging
Acties van de politie (eigen waarneming en technische acties):	<ul style="list-style-type: none"> -Heterdaad -Zoeken in de omgeving van de plaats delict, aanhouding tijdens de vlucht, speurhond -Observatie, posten -Opvragen historische gegevens van telefoon- en faxverkeer -Aftappen van telefoon, mobilofoon, portofoon etc. -Videobanden opvragen van bewakings- en surveillancecamera's -Reconstructie van het delict
Herkenningsmethoden:	<ul style="list-style-type: none"> -Foto-, spiegel- of Oslo-confrontatie, heterdaadherkenning -Geursorteerproef -Herkenning van stem, handschrift, wapens, goederen
Informatie van het slachtoffer:	<ul style="list-style-type: none"> -Verkrijgen van het signalement via slachtoffer -Verkrijgen van overige informatie met opsporingsindicatie via het slachtoffer -Verkrijgen van de naam van de verdachte via het slachtoffer
Horen verdachte:	<ul style="list-style-type: none"> -Verdachte wordt aangehouden -Verdachte wordt gehoord

Bron: De Poot et al, 2004: 68-69.